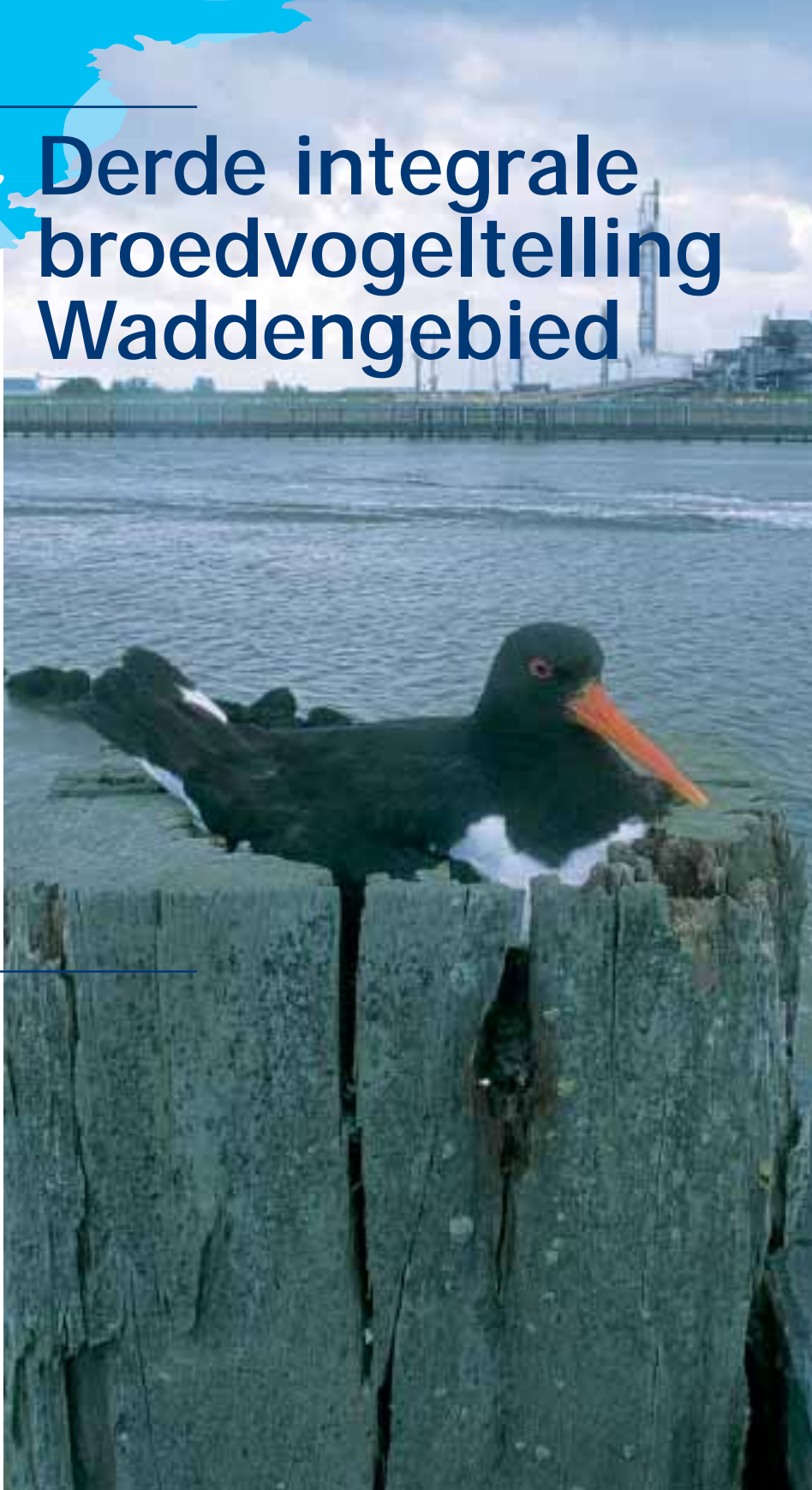

In 1991 werd voor het eerst het volledige Waddengebied tussen Den Helder en Esbjerg (Denemarken) onderzocht op karakteristieke broedvogels. Een omvangrijke operatie, die alleen kan slagen dankzij de inzet van een waar legioen aan gemotiveerde Deense, Duitse en Nederlandse vogeltellers en de medewerking van tal van organisaties. Het is daarbij van belang dat alle gebieden binnen hetzelfde seizoen worden onderzocht. In een dynamisch gebied als het Waddengebied kunnen immers van jaar op jaar allerlei verplaatsingen optreden, soms van hele kolonies. De telling levert een schat aan gegevens op die van vitaal belang zijn voor de bescherming van ons belangrijkste internationale natuurgebied. Des te vervelender was het, dat de Nederlandse bijdrage in 2001 in het water dreigde te vallen. Het scheelde immers geen haar of de tellingen hadden vanwege Mond-en Klauwzeer (MKZ) niet door kunnen gaan. Maar gelukkig...zover kwam het niet. Met enig kunst- en vliegwerk kon ook de derde integrale broedvogeltelling grotendeels worden uitgevoerd. In dit nummer alvast een voorschot op de resultaten.

Derde integrale broedvogeltelling Waddengebied

Verder in dit nummer:

- twaalf jaar BSP-cijfers op rij
 - Fitis en Goudhaan in Engeland en Nederland: dezelfde trends?
 - aanhoudende Scholekstermisère in Waddenzee
- Jonge Hond Rik van der Starre
 - bijna een halve eeuw broedvogels tellen: VWG Meijndel
 - Kwartelkoning in 2001

Colofon

SOVON-Nieuws

Nieuwsbrief van SOVON Vogelonderzoek Nederland

SOVON-Nieuws publiceert over SOVON-vogeltellingen, over de vereniging, en over andere zaken betreffende vogels in Nederland.

Redactie en lay-out

John van Betteray, Fred Hustings, Kees Koffijberg & Pim de Nobel. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

SOVON-Nieuws wordt gedrukt op chloorvrij papier. ISSN 1383-0635.

Lidmaatschap

Contributie 2001: minimaal f 25,-. SOVON-leden ontvangen vier maal per jaar SOVON-Nieuws en korting op SOVON-uitgaven.

Ledenadministratie Jeroen van Zuylen, zie bureau-adres SOVON.

Bestuur

Voorzitter ad interim:

Edwin Kok, Sijsjes Peergaarde 20, 3824 BG Amersfoort.

Secretaris: Peter Milders

Penningmeester: Ekko Smith

Overige bestuursleden: Rob Goldbach en Rob van Westrienen.

Bureau

Adres SOVON, Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen.

Tel: 024-6848111, Fax: 024-6848122,

E-mail: INFO@SOVON.NL,

Homepage: WWW.SOVON.NL,

Giro: 2905988, Rabo: 10.51.17.056,

atlasrekening: 10.51.05.953.

Directeur Frank Saris,

Communicatie Carolyn Vermanen,

Broedvogels Rob Vogel, Water- en

wintervogels Marc van Roomen,

Onderzoek Ruud Foppen.

Doelstelling

SOVON Vogelonderzoek Nederland stelt zich ten doel het coördineren, stimuleren en publiceren van ornithologisch veldonderzoek ten behoeve van natuurbescherming, beleid en wetenschap. De vereniging tracht dit doel te bereiken door het organiseren van grootschalige projecten waarin wordt samengewerkt tussen vrijwilligers, stafmedewerkers en andere instellingen.

Foto omslag: Hans Hut

Droomt u mee?

Bij de klimaatconferentie in Bonn werd 'onze' Jan Pronk tot driemaal toe met een staande ovatie van alle afgevaardigden (uitgezonderd de grootste vervuilers) gehuldigd voor zijn grote inzet om nog een paar procent van het Kyoto-klimaatverdrag overeind te houden. Zeker, een prestatie van formaat.

Mijn eerste droom dringt zich op: een grote bijeenkomst in de Jaarbeurs te Utrecht, met duizenden natuurbeschermers uit het hele land, geeft de ministers van VROM en van Natuur en Voedsel (in de vorige eeuw heette dat LNV) een spontane hulding omdat ze er eendrachtig en met steun van het hele kabinet in zijn geslaagd de Rode Lijst te halveren. Op tafel ligt de Sovon-broedvogelatlas uit 2002 en over het virtuele projectiescherm vliegen de resultaten van de nieuwe atlas van 2015: geen boek meer, maar een compleet door Internet gestuurd, in real time voortdurend geactualiseerd bestand. Het derde broed-geval van de Zeearend, diezelfde ochtend vastgesteld in de Biesbosch, loopt net het plaatje nog binnen. En alleen maar opgaande tendensen bij de meeste broedvogels, hier en daar wordt een situatie van 1950 weer benaderd en dat met alleen maar gezond voedsel: iedereen is winnaar. En voor elke keer dat een minister iets belooft over de natuur, rinkelt de kassa bij Sovon: de financiering is namelijk ook automatisch geregeld, beloftes maken schuld, zo simpel is dat. De situatie uit de vorige eeuw, dat je moet bedelen om financiering, is gelukkig geheel verleden tijd.

Dan ontwaak ik helaas, Sovon lijdt een schade van een half miljoen (excl. de derving van wetenschappelijke kennis, vanwege het overslaan van een heel broedseizoen) en wordt geacht dit maar zelf op te lossen. Hoort immers bij het 'gewone' bedrijfsrisico. Wie had ook alweer de afweging over al dan niet inenten voor MKZ op zijn geweten? Voorlopig krijg ik geen pink op elkaar voor dit beleid, zeker niet staand.

Ik sluit maar weer snel de ogen, zit al snel naar een trekvogelbericht op mijn virtuele kabelteeveetje te kijken. Tegenwoordig, we schrijven pas 2010, wordt dat verzorgd door de Sovon-vrijwilligers, iedere avond te zien, in primetime, na het nieuws en het gewone weerbericht. Oorspronkelijk begonnen als service voor onze Luchtmacht, om aanvaringen met de nieuwe Europese Jagers te vermijden. Nu uitgegroeid tot een uitgebreid publieksnetwerk, met dagelijkse talkshows van gerenommeerde natuurbeschermers, van de generatie na Nico de Haan. Iedere dag zie je de trekgolven zo over het scherm gaan, waarbij de ontwikkelingen meteen worden verklaard door de ter zake kundige verslaggever. Op tafel ligt dan meestal een boek uit 2001, over de trekvogels van Nederland.

Is dat een droom? Niet helemaal, want een stukje werkelijkheid kunt u aanschouwen op de Landelijke Dag van 1 december a.s. Volg onze homepage voor het meest recente nieuws!

Frank Saris

Agenda

September

**(15) telling Grauwe Ganzen,
watervogeltelling Zoete Rijkswateren**

Oktober

**(1) inleveren broedvogelgegevens
(13) watervogeltelling Zoete Rijkswateren, ganzen- en zwanentelling**

November

**(17) watervogeltelling Zoete Rijkswateren,
ganzen- en zwanentelling, integrale telling Waddengebied**

December

**(1) Landelijke Dag in de Vereniging te Nijmegen
(15) watervogeltelling Zoete Rijkswateren, ganzen- en zwanentelling
(15 dec-1 jan) PTT-telling**

Waddenzee 2001: eerste resultaten van het derde integrale jaar

Op 10 juli jl. toog onder begeleiding van het LNV-schip de ms Harder het leeuwendeel van het Sovon-waddenteam dat in 2001 de eilanden en vastelandkwelders heeft geteisterd naar het Simonszand. Een reisje om het voorbijje broedseizoen nog even door te spreken, afscheid te nemen van onze beide studenten en er nog een nuttig tellinkje van de zandplaat tussen Schiermonnikoog en Rottumerplaat aan vast te knopen. Ook een tochtje om eens lekker stoom af te blazen vanwege de perikelen rond de MKZ-crisis.

Narrow escape

Alweer MKZ zult u denken, jawel... Het is toch eigenlijk te gek voor woorden dat je nauwelijks meer serieuze geluiden over de afwikkeling van deze crisis hoort terwijl de impact op de samenleving zo groot was. Het wordt inmiddels ook duidelijk hoeveel veldwerk niet is uitgevoerd doordat overheden de regie kwijt raakten en vogeltellers op tal van plaatsen een seizoen moesten overslaan. In het Waddengebied heeft het weinig gescheeld of de doelstelling om, samen met onze Duitse en Deense vogelvrienden, weer een dijk van een integraal jaar neer te zetten, kwam te vervallen; het was immers verboden om zeedijken en begraasde kwelders, duinen en polders te betreden. Slechts door toedoen van mensen die wel het hoofd koel hielden, bleef het kaartenhuis overeind. Toch kwamen we niet helemaal ongeschonden uit deze slechte droom: de vastelandkwelders tussen Zwarte Haan en Eemshaven konden niet op alle projectsoorten worden geïnventariseerd. Het gros van de censusplots is echter gewoon geteld en omdat de crisis net op tijd kon worden bezworen, zijn uiteindelijk alle kolonievogels en zeldzame soorten onder handen genomen. Chapeau voor het geduld en doorzettingsvermogen van de tellers, en hulde ook voor die mensen binnen het ministerie van LNV, de provincie Groningen, de waterschappen, Staatsbosbeheer en It Fryske Gea die uiteindelijk de pit hebben gehad hun nek uit te steken om het

Waddenproject door te laten gaan. In 2002 zullen de Fries/Groningse kwelders integraal worden onderzocht op soorten als Eider, Scholekster en Tureluur. Dit geldt ook voor het Eemshaventerrein waar gemotiveerde vogelaars van de KNNV-Delfzijl stonden te trappelen om de eerste complete broedvogeltelling van dit belangrijke gebied uit te voeren....

Op Simonszand

Het waddenteam op Simonszand dus Een mooi tochtje waar schipper John de Boer tekst en uitleg gaf over de taken van LNV in de Waddenzee maar natuurlijk ook een mooie kans om naar de vogels te kijken. Een op Bonte Strandlopers en Kanoeten jagende Slechtvalk is altijd leuk, een Roodkeelduiker in prachtkleed deed de wenkbrauwen even fronsen en een Geoorde Fuut werd door een scherpe student Niek opgemerkt. Maar omdat de heren tussen begin april en begin juli vooral bezig zijn geweest met broedvogels, ging onze aandacht vooral hiernaar uit. Wie echter naar Simonszand afreist voor broedvogels, moet zich weinig illusies maken. De 3 paar Scholeksters met kuikens zijn vermoedelijk dan ook de eerste succesvolle broedvogels ooit op de stuivende vlakte. Daarnaast twee nestende Visdieven (1 nest was tot dusverre het record alhier) en 2 kuiltjes draaiende Dwergsterns. Geen vetpot dus, maar onder het motto "wie het kleine niet eert..." zette de schipper weer koers

naar de Eemshaven. Hier werd voor een naderende bui nog even het succesvolle paar Grauwe Kiekendieven gezien. In dit overzicht per gebied daarom een opsomming van de opvallende broedparen/territoria die door de zes betaalde Sovon-krachten en twee MBCS-studenten (Larenstein, Velp) zijn vastgesteld.

Van eiland naar eiland

Lieuwe Dijkssen nam met een legertje vrijwilligers, personeel van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten Texel onder handen. Hoewel de kolonie Aalscholvers in de Muy (vorig jaar 250 paren) pas geteld wordt na het vertrek van de Lepelaars, is al duidelijk dat de aantallen hier zijn gegroeid. De Dwergsterns op de overstromingsgevoelige stranden van de Hors en de Cocksdorp verdwenen tijdens het springtij van 3 juni. De eerste indruk is dat het aantal paren weer rond de 100 zal liggen. Opvallend waren de 4 paar Zwartkopmeeuwen die een broedpoging deden, terwijl voor het tweede achtereenvolgende jaar een Brandgans broedde in Dijkmanshuizen. Alleen op het strandje van de Cocksdorp broedde een Strandplevier. Het verhaal van Vlieland is er één van nattigheid. Beheersmaatregelen om de duinen natter te houden in combinatie met een vochtige winter waren verantwoordelijk voor een paar aardig gevulde duinmeren, waar zich prompt Fuut (1 paar), Dodaars (4) en Pijlstaart

(3, waarvan tenminste 1 met pulli) ophielden. De Bruine Kiekendief deed het goed, 21 paar werden geteld door Peter de Boer (Sovon) en Carl Zuhorn (Staatsbosbeheer). De Blauwe Kiekending het matig, met 4 paren waarvan er slechts 1 uitgevlogen jongen opleverde. Spectaculair was de groei naar 925 nestelende Aalscholvers in de Kroon's Polders. Tenslotte mag niet onvermeld blijven dat de populatie Eiders werd becijferd op 2679 'paren'. De kuikentelling op 2 juli kwam uit op 1237 groot geworden pulli, zeker geen slecht resultaat voor deze langlevende soort.

Op Terschelling werd (wederom) een aanzienlijk deel van het inventarisatiewerk door Staatsbosbeheer uitgevoerd. Zo'n 3000 ha duinen en kwelder werden echter door 'onze' studenten Roel Boots en Niek Oosterveen onderzocht. Omdat beide MBCS-studenten ook in de keuken van SBB mochten rondkijken, was dit voor hen een leerzame stage-ervaring en voor Sovon een belangwekkende bijdrage aan het Waddenproject. Olaf Klaasen ontfermde zich over de polder en Lieuwe Dijkse over beide censusplots. Resultaat van dit alles o.a. een opvallend aantal broedende Kokmeeuwen in de polder (>1500), een teruggang van het aantal Blauwe Kiekendieven (31 paar) en 4-6 nesten van Grote Mantelmeeuwen op de Groede. Hoopvol was de vestiging van een kleine kolonie Dwergsterns op de Noordvaarder (12). Tussen de Lepelaars van de Tweede Duintjes werden 2 nesten van Kleine Zilverreigers gevonden.

Vlak voor het springtij van 3 juni werd de Richel geteld, een zandplaat onder Vlieland waar weinig over gepubliceerd wordt. Gezien het zeer overzichtelijke terrein zijn de getelde aantallen behoorlijk compleet: Scholekster (20 paren), Zilvermeeuw (8), Stormmeeuw (56), Visdief (51) en Dwergstern (16).

Via dit uitstapje komen we terecht bij Ameland, waar Sovon (Lieuwe Dijkse, Romke Kleefstra, Olaf Klaasen), It Fryske Gea en de vogelwachten Nes-Buren en Hollum-Ballum ruim 10.000 paar Kokmeeuwen telden op het kweldertje onder Hollum, het Neerlandsreid en het Oerd; een aantal dat ze op Ameland niet meer gewend zijn. Het is interessant deze 'toename' te plaatsen tegen de scherpe afname aan de Friese kust, waaraan de vos een sterke bijdrage zou hebben geleverd. Opvallend waren voorts Geoorde Fuut (paar met jong in de Rozenduinen), Pijlstaart (nest met 8 eieren) en Grote Stern (3-5 paren). Schiermonnikoog werd voor het eerst sinds 1992, in opdracht van Natuurmonumenten, grotendeels onderzocht, door Michel Klemann. Het leverde een

record-aantal Blauwe en Bruine Kiekendieven op (12 resp. 27 paar) en een fors aantal Eiders (2943 broedende wijfjes). Hoewel Schier nu Terschelling is gepasseerd als Eider-bolwerk, was de reproductie nihil: kleine legsels en geen grote jongen. Een man Blauwe Kiekendief werd gepakt door een Havik. Een Kleine Zilverreiger wist één jong groot te brengen.

Op het vasteland

Van de vastelandskust is nog weinig bekend. Eelco Brandenburg, traditioneel de snelste met het uitwerken van gegevens, onderzocht met dochter Suzette de Afsluitdijk, waar Scholekster (64 paren), Bontbek- en Strandplevier (6 resp. 4 paren) de toon zetten. Het Lauwersmeer leverde Bontbekplevieren (zeker 10 paren), Steltkluten (9) en Grauwe Kiekendieven (4) op, naast een paar overzomerende Grote Zilverreigers. Slechtvalken brachten in een kast op de Eemscentrale 4 jongen groot. Voorts werden in de Eemshaven Grauwe Kiekendief en Velduil vastgesteld (ieder 2 paar) en verschillende paartjes Tapuit (als nieuwe LSB-soort dit nagenoeg volledig geteld). Op het AKZO-complex in Delfzijl vertoefde het hele voorjaar een paar Slechtvalken. De laatste waarneming dateert van 12 juni, toen de vogels na een veiligheidsoproefing plotseling boven het industriecomplex hingen. De Dollard, ondanks enige problemen toch integraal geteld door Romke Kleef-

stra, Peter de Boer en vrijwilliger Klaas Kanis, was goed voor 3 territoria van Bonte Strandloper en moerassoorten als Bruine Kiekendief, Beardman en Snor. Het aantal Kluten, aanvankelijk 700 paren, werd gedecimeerd door een boer die het belang van greppelwerkzaamheden hoger stelde dan dat van broedvogels.

Verder opvallend

Voor het eerst hebben er in 2001 op alle grote Waddeneilanden Roerdompen gebroed. De Roodmus lijkt echter nagevoerd verdwenen (1 territorium op Ameland). Griend was weer de enige locatie in de Nederlandse Waddenzee waar Middelste Zaagbekken tot broeden kwamen. Het wordt nu toch echt tijd om ons ernstige zorgen te maken over de Velduil. Dit jaar zal het landelijke totaal wel niet boven de 20 paar komen en daarmee is deze schitterende uil in de gevarenzone beland.

Met de Kleine Mantelmeeuw blijft het goed gaan (voorbeeld: 3500 paren op Oerd-Hon op Ameland, een nieuw record). Het is echter de vraag of de toename te verklaren is uit eigen aanwas. Aan de Oost-Britse kusten zijn sommige grote kolonies opgedoekt als gevolg van vossenvraat. Is een deel van deze vogels verhuisd naar onze Waddeneilanden?

namens het waddenteam,

Ben Koks & Lieuwe Dijken

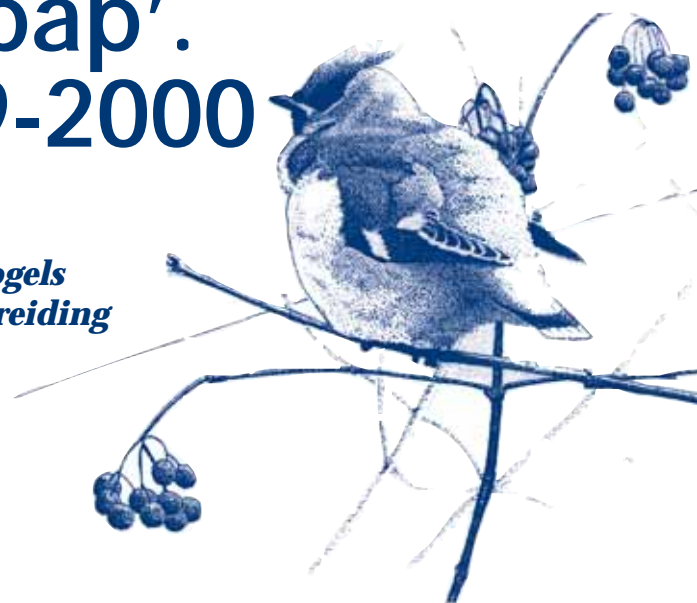
De Sovon-telploeg op Simonszand. Van links naar rechts: Peter de Boer, John de Boer (schipper van het LNV-schip ms Harder dat voor anker ligt op de achtergrond), Roel Boots, Ben Koks, Niek Oosterveen, Olaf Klaassen en Romke Kleefstra. Niet op de foto: Michel Klemann (verhinderd) en Lieuwe Dijkse (fotograaf).

'Krenten in de pap'. Het BSP in 1989-2000

Het Bijzondere Soorten Project-niet broedvogels (hierna BSP) is in 1989 opgezet om de verspreiding en aantalsontwikkeling van schaarse niet-broedvogels te onderzoeken.

Met 128.000 ingevoerde waarnemingen in de database is het tijd voor een nieuw overzicht. Een eerder overzicht verscheen in 1995 in Sovon-Nieuws 8(1): 10-12.

Van 57 naar 86 soorten
Aanvankelijk werden waarnemingen van 57 soorten verzameld, in de loop van de jaren groeide dit tot 86 soorten op dit moment.

Deze groei kwam vooral op het conto van 23 soorten die voorheen door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) werden beoordeeld. Deze soorten zijn tegenwoordig in ons land niet zeldzaam genoeg meer om door het CDNA te worden behandeld en

geregistreerd. Vanaf het moment dat deze soorten van de CDNA-soortenlijst zijn afgevoerd, maken zij deel uit van de BSP-soortenlijst (tabel 1). Verder zijn er in de loop van de jaren drie schaarse soorten (Bokje, Bepflijster, Frater) en twee exoten (Chileense Flamingo, Rosse Stekelstaart) aan toegevoegd. Tot slot is de Geelpootmeeuw in twee verschillende soorten gesplitst: de Pontische Meeuw (tot en met 1997 CDNA-soort) en de Mediterrane Geelpoot-

meeuw. In de BSP database staan waarnemingen in 1989-97 nog genoteerd als 'geelpootmeeuw'.

Omvang en gebruik databestand
In tabel 1 zijn dubbelwaarnemingen zo veel mogelijk verwijderd door voor iedere soort het maximum aantal pleisterende exemplaren per decade (10-daagse periode) per locatie te berekenen. Voor overtrekkende vogels is het maximum aantal per locatie per dag berekend.

Tabel 1. Overzicht van alle 86 BSP-soorten. Tussen haakjes is aangegeven indien de soort later is toegevoegd aan de soortenlijst. De tweede en derde kolom geven het totaal aantal exemplaren (voor berekening zie tekst) en het percentage dat als overtrekkend wordt doorgegeven.

Soort	Ex.	Trek (%)	Soort	Ex.	Trek (%)	Soort	Ex.	Trek (%)
Ijsduiker	378	12	Slechtvalk	11518	14	Draaihals	980	1
Vale Pijlstormvogel (1998)	5	100	Kraanvogel	134450	91	Middelste Bonte Specht (1999)	3	0
Stormvogeltje (2000)	0	-	Steltkluut	1734	2	Strandleeuwerik	47213	5
Kuifaalscholver	1282	9	Morinelplevier	1539	23	Grote Pieper	1237	62
Kwak	883	29	Temmincks Strandloper	2961	4	Duinpieper	1999	67
Koereiger (1997)	143	10	Gestreepte Strandloper (2000)	7	0	Roodkeelpieper (1992)	545	63
Kleine Zilverreiger	5931	4	Bokje (1995)	2062	2	Rouwkwikstaart	4549	26
Grote Zilverreiger	3646	5	Poelruiter (1993)	375	2	Pestvogel	14699	5
Zwarte Ooievaar	1139	54	Grauwe Franjepoot	1226	2	Waterspreeuw	277	0
Ooievaar	14602	43	Rosse Franjepoot	439	34	Bepflijster (1995)	5025	16
Zwarte Ibis (2000)	10	60	Middelste Jager	1889	90	Waterrietzanger (1993)	57	0
Flamingo (1993)	1022	3	Kleinste Jager (1993)	196	85	Sperwergrasmus (1993)	81	0
Chileense Flamingo (1993)	1749	1	Zwartkopmeeuw	12062	23	Pallas' Boszanger (1997)	24	8
Dwerggans (1990)	3109	1	Vorkstaartmeeuw	467	74	Bladkoning	652	2
Sneeuwgans	2374	4	Pontische Meeuw (1998)	737	2	Kleine Vliegenvanger	157	2
Witbuikrotgans	4585	5	Med. Geelp. meeuw (1998)	648	4	Taigaboomkruiper (1995)	135	0
Zwarte Rotgans (1999)	16	0	Geelpootmeeuw	2894	1	Buidelmees	3090	13
Roodhalsgans	1200	1	Kleine Burgemeester (1998)	14	28	Grauwe Klauwier	762	0
Casarca	8034	4	Grote Burgemeester	690	17	Klapkester	6480	2
Krooneend	5312	1	Lachstern (1993)	635	22	Notenkraker	431	24
Witoogeend	442	0	Reuzenstern	3412	9	Raaf	12149	7
Rosse Stekelstaart (1995)	469	2	Witwangstern (1996)	173	6	Europese Kanarie	4233	29
Zwarte Wouw	1801	80	Witvleugelstern	1421	11	Frater (1995)	102754	4
Rode Wouw	3640	76	Kleine Alk	7507	92	Grote Kruisbek (1993)	251	23
Zeearend	1092	17	Papegaaiduiker	409	82	Roodmus (1992)	403	4
Grauwe Kiekendief	1667	41	Velduil	4188	10	Ijsgors	11608	65
Visarend	6046	49	Ijsvogel	15300	3	Sneeuwgors	82287	6
Roodpootvalk	2062	53	Bijeneter (1993)	69	47	Ortolaan	1790	60
Smelken	11461	40	Hop	322	13			

Deze aantallen zijn vervolgens gesommeerd.

In totaal zijn er momenteel in de database 128.000 waarnemingen opgenomen (exclusief dubbele meldingen) die betrekking hebben op 85 soorten en 597.000 vogels. De waarnemingen zijn afkomstig uit 1705 atlasblokken verspreid over geheel Nederland. Slechts in 2% van de atlasblokken die geheel in Nederland liggen is nog nooit een BSP-soort gemeld.

Het nut van het BSP blijkt o.a. uit de recente Avifauna van Nederland 2 (Algemene en schaarse vogels van Nederland), waar van 50 soorten verspreidingskaarten en/of seizoenspatronen zijn opgenomen. Het betreft vooral soorten die al sinds 1989 op de BSP-lijst staan. De 23 soorten die later aan de lijst zijn toegevoegd omdat het eerder CDNA-soorten waren, werden grotendeels al besproken in Avifauna van Nederland 1 (Zeldzame vogels van Nederland). Voorts verschenen onder meer artikelen over de invasie van de Pestvogel in de winter 1995/96 (Dutch Birding 20, 1998: 206-216) en over het voorkomen van de Zearend (Vogeljaar 47, 1999: 145-153). In Sovon-Nieuws zijn inmiddels 31 soorten in artikelvorm uitgewerkt. Inmiddels begint de BSP-periode zo lang te worden dat het lonend zal zijn om meer aandacht te besteden aan trends en veranderingen in seizoenspatronen.

Totaal aantal exemplaren en aandeel trekkers

Het totaal aantal exemplaren per soort varieert enorm. Van één soort, het Stormvogeltje, is nog geen enkele waarneming bekend (tabel 1). Deze soort is niet alleen zeldzaam, maar staat ook pas sinds 1 januari 2000 op de BSP-lijst. Nog niet alle waarnemingen uit het afgelopen kalenderjaar zijn in de database verwerkt, dus misschien komt de eerste binnenkort boven water. Van enkele andere recent aan de lijst toegevoegde soorten is pas een handvol vogels gemeld (Vale Pijlstormvogel, Gestreepte Strandloper en Middelste Bonte Specht, alle <10). Van zeven andere voormalige CDNA-soorten bedraagt het aantal 10-100. De meest zeldzame soorten die al vanaf het begin van het project op de BSP-lijst voorkomen, zijn achtereenvolgens Kleine Vliegenvanger, Waterspreeuw en Hop. De meest algemene is de Kraanvogel (ruim 134.000). Het is opmerkelijk dat de Frater de op een na talrijkste soort is, aangezien deze pas per 1 januari 1995 deel uitmaakt van de lijst. Sneeuwgorse en Strandleeuwrik zijn twee andere talrijke kust-zangvogels.

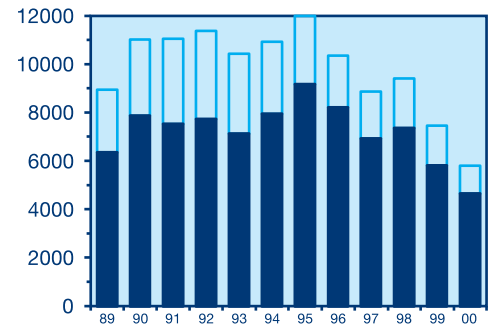
De laatste kolom in de tabel geeft per soort het percentage dat langs- of overtrekkend werd gezien. Van enkele soorten zijn nog nooit (Waterspreeuw) of nauwelijks (Witoogend: 2, Grauwe Klauwier: 6) trekkers gemeld. Kleine Alk, Kraanvogel en Middelste Jager daarentegen zijn, met 90% of meer overvliegende vogels, trekkers bij uitstek. Papegaaiduiker, Zwarte en Rode Wouw scoren met meer dan 75% eveneens hoog. Gemiddeld over alle soorten en jaren bedraagt de gemiddelde 'groeps grootte' (aantal exemplaren per melding) bij trekkers 5,9 en bij pleisteraars 4,2. De grootste groepen trekkers worden gemeld van Kraanvogel (gemiddeld 64) en Frater (20); bij pleisteraars zijn dat Frater (61), gevolgd door Strandleeuwrik (21), Sneeuwgorse (19), Kraanvogel (15) en Pestvogel (11).

Meer dan 10.000 waarnemingen per jaar

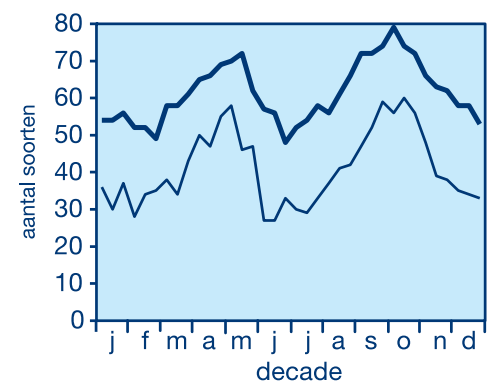
Ieder jaar ontvangen we 11.000-13.000 waarnemingen (figuur 1). Het aantal records per jaar is vrij stabiel. Doordat bij het insturen, verzamelen, controleren en verwerken van de waarnemingen altijd enige achterstand ontstaat, is het aantal waarnemingen de laatste jaren wat lager. Hetzelfde geldt voor het startjaar, 1989. Het topjaar tot dusver was 1995, maar dit wordt voor een deel veroorzaakt doordat toen soorten als Frater, Blijfster en Bokje aan de lijst zijn toegevoegd. Voorts waren Kleine Zilverreiger (voor het eerst meer dan 100 in de nazomer in de Delta), Kleine Alk (invasie in november) en IJsvogel (topjaar na een aantal zachte winters) toen vrij talrijk.

Het aantal meldingen van overtrekkende vogels ligt de laatste jaren duidelijk lager dan in de beginjaren van het project. In 1989-94 ging het om gemiddeld 30% van de waarnemingen (uitersten 27-32%), in 1995-2000 om gemiddeld 20% (19-22%). Dit wordt o.a. veroorzaakt door enkele jaren met opvallende trek van Roodpootvalk, Kraanvogel, Middelste Jager, Kleine Alk, Duinpieper en IJsgors.

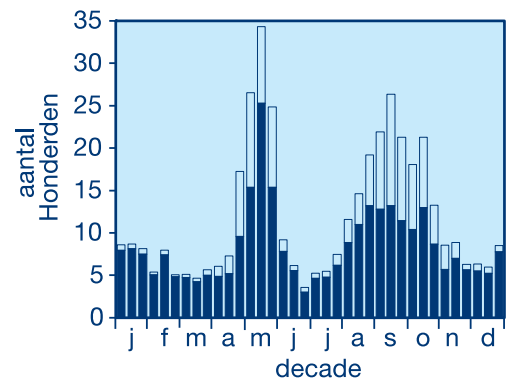
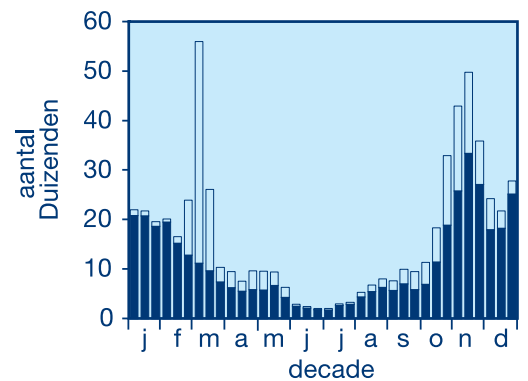
Meeste soorten in voor- en najaar
Figuur 2 laat het aantal BSP-soorten per decade zien. Pleisterende soorten worden het meest gezien in voor- en najaar. Vanaf de laatste decade van maart tot en met de laatste decade van mei ligt het aantal soorten boven de 60 (maximaal 70 begin mei). De najaarspiek is breder, van medio augustus tot en met eind november zijn meer dan 60 soorten gezien (max. 79 begin oktober). Het minimum aantal soorten valt eind juni en eind februari (48 resp. 49). De maan-

Figuur 1. Totaal aantal waarnemingen van pleisterende (donker deel staaf) en overtrekkende (licht) vogels per jaar in 1989-2000 (alle soorten gesommeerd, excl. dubbelwaarnemingen).

Figuur 2. Seizoenspatroon in 1989-2000 voor pleisterende (dikke lijn) en trekkende vogels (dunne lijn).

Figuur 3. Seizoenspatroon in 1989-2000 (totaal aantal exemplaren). In de bovenste figuur zijn alle BSP-soorten opgenomen (n=86), in de onderste tabel alleen de soorten waarvan minder dan 2500 exemplaren zijn gezien in 1989-2000 (n=55, zie tabel 1).

den juni en juli zijn dus de beste maanden om - wat betreft de schaarse soorten - op vakantie te gaan. Of zou de vakantieperiode juist mede de oorzaak zijn van de zomerdip?

Het aantal soorten dat overtrekkend is gemeld, ligt gemiddeld 20 soorten lager dan het aantal pleisteraars. Het is geen verrassing dat de vorm van de figuren sterk overeenkomt. Bij trekkers zijn de beste perioden april tot en met mei (46-58 soorten, maximum begin mei) en september tot begin november (47-60 soorten, maximum medio oktober). De minste soorten zijn overtrekkend gezien in de eerste twee decaden van juni (27 soorten). In totaal zijn van de 86 BSP-soorten er in 1989-2000 84 pleisterend en 79 trekkend gemeld.

Meeste exemplaren in de winter
Wanneer niet het aantal soorten per decade wordt uitgezet maar het aantal exemplaren (figuur 3), ontstaat er een ander seizoenspatroon. Van eind oktober tot in maart is dan de beste tijd, met pieken eind oktober/begin november en eind februari/begin maart (figuur 3, boven). Relatief algemene wintergasten (Frater, Sneeuwgorst, Strandleeuwerik) spelen hierin een belangrijke rol, net als doortrek van de talrijkste BSP-soort, de Kraanvogel.

Een geheel ander seizoenspatroon wordt verkregen wanneer alleen de soorten worden geselecteerd waarvan er in de 12 jaren dat het project nu loopt minder dan 2500 zijn geteld (zie tabel 1). Deze 55 zeldzamere soorten worden met name gezien in de maanden dat de trek in Nederland zijn hoogtepunten kent, van eind april tot eind mei met een maximum half mei en tussen eind augustus en half oktober met een maximum half september.

Geïnteresseerden kunnen formulieren aanvragen via de regionale contactpersonen (zie Sovon-Nieuws 2001-2 of www.Sovon.nl) of het Sovon-kantoor.

Arjan Boele & Erik van Winden

Watervogeltellingen in 2000/2001

In het afgelopen nummer van Sovon-Nieuws stonden de data voor de ganzen- en zwanentellingen voor de eerste helft van het komend seizoen. Inmiddels zijn ook de data voor de rest van het jaar bekend. Hieronder een overzicht van alle watervogeltellingen van september 2001 tot en met juni 2002, inclusief de tellingen van de zoete rijkswateren, de vogelrichtlijngebieden en de integrale tellingen in de Waddenzee. Deze laatste wijken wat datum betreft soms af van de andere tellingen omdat ze afhankelijk zijn van hoog water midden op de dag. De genoemde datum is steeds de zaterdag. De telperiode loopt van vrijdag tot en met maandag.

15 september	zoete rijkswateren, vogelrichtlijngebieden, grauwe gans.
13 oktober	zoete rijkswateren, vogelrichtlijngebieden, ganzen en zwanen (alle srt.).
17 november	zoete rijkswateren, vogelrichtlijngebieden, ganzen en zwanen (alle srt.), integrale telling waddenzee (hoog water in Harlingen 10:56).
15 december	zoete rijkswateren, vogelrichtlijngebieden, ganzen en zwanen (alle srt.).
12 januari	zoete rijkswateren, vogelrichtlijngebieden, ganzen en zwanen (alle srt.).
19 januari	integrale telling waddenzee (hoog water in Harlingen 12:44)
16 februari	zoete rijkswateren, vogelrichtlijngebieden, ganzen en zwanen (alle srt.).
16 maart	zoete rijkswateren, vogelrichtlijngebieden, ganzen en zwanen (alle srt.).
13 april	zoete rijkswateren, vogelrichtlijngebieden, brand- en rotgans
11 mei	rotgans, integrale telling waddenzee (hoog water in Harlingen 10:20)
18 mei	zoete rijkswateren, vogelrichtlijngebieden
15 juni	zoete rijkswateren, vogelrichtlijngebieden

Kwartelkoningen voor uitmaaien behoed

Het kwartelkoningproject waar in de vorige Sovon-Nieuws over werd geschreven is een groot succes geworden. Zo'n 60 enthousiaste vrijwilligers waren in de maanden juni en juli actief om roepende Kwartelkoningen in kaart te brengen. Op 2/3 juni en 29/30 juni werden daarvoor simultane tellingen georganiseerd van de bekende kwartelkoninggebieden. Dat leverde tot nu toe tussen de 175 en 200 territoria op. Die schatting is voorlopig, omdat we nog niet alle gegevens binnen hebben en de vogels bovendien tot ver in juli actief waren. Het aantal territoria is duidelijk minder dan in de topjaren 2000 (ruim 400) en 1998 (586), maar ligt wel in dezelfde orde van grootte als het aantal in 1999 (ruim 200). Niet eens zo'n slecht jaar dus, zeker niet in vergelijking met de bijna verdwenen populatie in de eerste helft van de jaren negentig. Dat er in ons land vanaf 1997 jaarlijks weer grote aantallen Kwartelkoningen worden gehoord zou wel eens te maken kunnen hebben met de beter georganiseerde bescherming in de afgelopen jaren. Dit seizoen werd dat voor het eerst op grotere schaal aangepakt. In samenwerking met de Dienst Landelijk Gebied kon na overleg met boeren in veel gevallen een afspraak worden gemaakt over het

opschuiven van de maaidatum tot 1 augustus. Daarnaast werd actief contact gezocht met terreinbeherende instanties als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen. Deze activiteiten hebben ertoe geleid dat het grootste deel van de Kwartelkoningen gespaard is gebleven voor de maaiwerkzaamheden. In de loop van het najaar zal een overzicht verschijnen met de resultaten en zal de opzet van het project worden geëvalueerd.

Vogelagenda

Sovon en Vogelbescherming geven dit jaar weer een gezamenlijke agenda uit: om zelf te gebruiken of om cadeau te doen. De mooi uitgevoerde agenda met 56 kleurenfoto's kost f 32,50 voor leden en f 40,- voor anderen. De agenda is te koop op de Landelijke Dag, maar kan ook worden toegestuurd. U betaalt dan f 4,50 extra aan portokosten. Bestellen kan door overmaken van het bedrag op giro 2905988 t.n.v. Sovon Vogelonderzoek Nederland o.v.v. 'Agenda 2002' of door even te bellen met het Sovon-kantoor, 024-6848111.

Lees Twirre

Twirre is een driemaandelijks tijdschrift voor natuurstudie en -bescherming in Friesland. Naast een gevarieerd aanbod aan veldbiologische artikelen bevat het tijdschrift onder meer mededelingen van de Friese vereniging voor veldbiologie (FFF) en nieuws uit de natuurreservaten. Artikelen over vogels maken altijd een belangrijk deel uit van de inhoud. Zo verscheen in juli het themanummer 'Weidevogelonderzoek in Fryslân', met bijdragen over achteruitgang van Kieviten in ZO-Friesland, resultaten van 43 jaar ringwerk aan Kieviten op Ameland en van 2411 tureluurkuikens in Friesland en Noord-Holland, teloorgang van de Grutto op de Friese zandgronden, invloed van predatie op weidevogels en analyse van aantalsontwikkelingen in een aantal weidevogelgebieden. In het reguliere septembernummer valt o.a. te lezen over kolonievogels en zeldzame soorten in Friesland in 1999 (incl. populatieschattingen) en het voorkomen van Goudplevieren op de Friese Waddenkust in 1948-99. Voorts staan er artikelen op stapel over doortrek van Krombekstrandlopers op de Friese Waddenkust en prooikeuze van Slechtvalken op Griend.

Een abonnement op Twirre kost f 17,50 per jaar, losse nummers kosten f 6,-. Twirre is te bestellen bij Stichting Twirre, p/a Sinnebuorren 34, 8491 EH Akkrum (0566-652881, email: twirre.redactie@planet.nl).

*Dodaars
(Frank van der Meer)*

Mededelingen BMP

BMP Jaarverslag 1998-99

Afgelopen voorjaar is het nieuwste BMP-verslag verschenen, waarin recente ontwikkelingen worden besproken en vergeleken met de situatie in eerdere BMP-jaren. Speciale aandacht gaat uit naar de Tapuit, die de laatste jaren razendsnel in aantal terugloopt. BMP-tellers in 1998-99 hebben het verslag inmiddels ontvangen. Het verslag wordt altijd gratis verstrekt aan de contactpersoon per proefvlak. Heeft u naar uw mening ten onrechte niets ontvangen, laat het ons weten. Waarschijnlijk kunnen we u uit voorraad nog wel een rapport leveren. Het volgende rapport, over 2000-01, kunnen we in 2002 tegemoet zien.

Naweeën Mond- en Klauwzeer

Het is inmiddels onomkeerbaar: monden en klauwzeer zal tot in lengte van jaren z'n sporen ook achterlaten in het BMP. We verwachten dat in 2001 ongeveer de helft van de proefvlakken niet of niet volledig is geïnventariseerd. De grootste klappen zijn gevallen in Gelderland, Overijssel, Flevoland en Friesland en in het hele land in agrarische gebieden. West- en Zuid-Nederland lijken het meest gespaard en ook het Waddengebied is bijna normaal onderzocht. De totale schade kunnen we pas opmaken na afsluiting van het jaar. MKZ heeft ook tot onvolledige BMP-inventarisaties geleid en in verband daarmee willen we BMP'ers het volgende mededelen. Onvolledige of sterk afwijkende ge-

vens kunnen, hoe jammer ook, niet worden opgenomen in het BMP. Zijn bijvoorbeeld niet alle soorten geteld (bij BMP Alle soorten), zijn er tussen half maart en begin mei geen bezoeken gebracht of heeft u vanaf wegen geteld terwijl u normaal gesproken het gebied betreedt, spaar u de moeite en lever uw gegevens niet in voor het BMP! Bent u van mening dat u ondanks onvolkomenheden toch een goed beeld heeft van de broedvogelstand, dan kunt u uw gegevens insturen; in onderling overleg zal dan worden besloten of de gegevens kunnen worden toegevoegd. Accepteren van bijvoorbeeld alleen de zomervogels - in mei-juni konden veel gebieden weer worden betreden - geeft veel problemen met de verwerking en latere berekeningen (welke soort in welk gebied wel of niet). We zijn wellicht wat streng, maar het BMP staat of valt nu eenmaal met de betrouwbaarheid van de gegevens. Hoe we het zaakje oplossen met betrekking tot de statistiek, is een ander chapter; daar moeten we ons hoofd nog over buigen. Uiteraard heeft u zelf de vrijheid om met uw gegevens te doen wat u wilt, want de resultaten van sommige soorten kunnen zeker betrouwbaar zijn. Gegevens van (volledige getelde) kolonievogels en zeldzame soorten ontvangen we uiteraard graag. Invullen op formulieren van het Landelijk Soortonderzoek Broedvogels dus, en opsturen naar Sovon.

Witbuikrotganzen met de satelliet gevolgd

Atlassen met flyways van ganzen en zwanen laten vaak mooie gescheiden gebieden zien waar de verschillende populaties voorkomen. Zo bestond tot voor kort het idee dat de Witbuikrotganzen die in NW-Europa voorkomen uitsluitend broeden op Spitsbergen en Franz Josefland (eilandengroep oost van Spitsbergen). De laatste jaren was dit beeld al geweld aangedaan door

meldingen van geringde vogels op de noordoostpunt van Groenland. Deense en Zweedse onderzoekers vingen dit voorjaar 8 Witbuikrotganzen en gaven de vogels een kleine satellietzender. Deze vogels vertrokken eind mei in de richting van Spitsbergen, en één vogel vloog daadwerkelijk door naar Groenland. De peilingen van de gezenderde vogels laten fraaie beelden zien en zijn

steeds per periode van een aantal dagen te volgen. Kijk op: http://www.dmu.dk/CoastalZoneEcology/satellite/position_uk.htm

De zenders werken nog steeds en het is de bedoeling dat de vogels ook worden gevolgd op de terugtrek naar de Deense en Engelse overwinteringsgebieden.

Meerjarenvisie: balans tussen innovatie en continuïteit

In de afgelopen voorjaarsvergadering van de Ledenraad werd de nieuwe Meerjarenvisie 2001-2005 van Sovon gepresenteerd. Personeel, Ledenraad (als vertegenwoordiger van alle leden c.q. waarnemers), Wetenschappelijke Begeleidingscommissie, management-team en bestuur droegen allemaal hun steentje bij. In de Meerjarenvisie wordt voor de verschillende onderdelen van Sovon (zoals monitoring en onderzoek, communicatie en vereniging) uit de doeken gedaan welke strategische doelen worden nagestreefd en welke concrete actiedoelen daarvoor gesteld moeten worden. Hieronder een samenvatting van de belangrijkste punten.

De Sovon-missie: kenniscentrum en vrijwilligers

Centraal in de Meerjarenvisie staat de missie van Sovon. Die is immers het uitgangspunt voor de koers die Sovon in de komende jaren wil varen. De missie is tweeledig en luidt:

Sovon Vogelonderzoek Nederland wil hét kenniscentrum zijn omtrent het voorkomen van vogels in Nederland en zij verricht onderzoek ten behoeve van (natuur)beleid en -beheer. Sovon stimuleert en coördineert daartoe het gericht waarnemen van vogels door vrijwilligers.

Monitoring en onderzoek: breder en dieper

Zoals bekend is de dekking van de meetnetten (en dan vooral broedvogels) niet optimaal over alle Nederlandse landschappen verdeeld. Uitbreiding is vooral nog nodig in stedelijk gebied en in de intensieve agrarische gebieden. Een ander belangrijk aandachtspunt is het volgen van ontwikkelingen in door het natuurbeleid afgebakende gebieden, zoals bijvoorbeeld de Vogelrichtlijn-gebieden. Op die wijze worden diverse beleidsinitiatieven op gebiedsniveau van de juiste informatie voorzien en worden de verzamelde vogelgegevens direct voor beschermingsdoeleinden ingezet. Sovon wil daarnaast een duidelijker profiel naar buiten toe krijgen, zeker wat betreft onderzoek. Met de huidige projecten is een behoorlijk gedetailleerd beeld te geven van het voorkomen van vogels in ruimte en tijd. De beschikbare gegevens kunnen daarbij via meerdere ingangen worden geraadpleegd, of het nu gaat om soor-

ten, biotopen of gebieden. Daarmee ben je er echter nog niet. Aanvullend onderzoek is nodig voor meer inzicht in de achtergronden van de vastgestelde patronen of processen en hun onderliggende relaties.

Hiervoor wordt aansluiting gezocht met diverse instellingen en organisaties zoals universiteiten en Vogelbescherming Nederland.

Een voorbeeld van een meer concrete actiedoelstelling: regelmatige publicatie van een 'Toestand van de Vogels' zou wenselijk zijn, in het bijzonder om ongewenste trends tijdig en volgens een vastomlijnde methodiek (zogenaamde alert limits) te signaleren. Zo'n rapport zou tevens een achtergronddocument moeten vormen voor actualisatie van de Rode Lijst van broedvogel- en niet-broedvogelpopulaties.

De vereniging: groter en bekender
Alhoewel het 'bedrijf' Sovon niet zozeer hoeft te groeien, streeft de vereniging Sovon wel duidelijk naar een groei in het aantal leden. Meer aandacht voor het vogelen in het algemeen en voor het werk van Sovon in het bijzonder vormen hierbij aandachtspunten. Binnen dat kader zal er ook speciale aandacht zijn voor de jeugdige vogelaars. Verder zou het wenselijk zijn als de waarnemers en Vogelwerkgroepen in de toekomst beter ondersteund kunnen worden via een systeem van betaalde regionale coördinatoren. Het huidige, geheel op vrijwilligers gebaseerde systeem, wordt overvraagd. Bovendien kunnen we hiermee onvoldoende inspelen op regionale ontwikkelingen en vragen. Een haalbaarheidsstudie zal eventuele invoering van een nieuw systeem moeten voorafgaan. Tenslotte wil Sovon de formulierestroom gaan indammen: het aanleveren van gegevens moet in de toekomst ook digitaal mogelijk zijn. Uitgangspunt hierbij is dat het zowel voor de waarnemers als voor het kantoor tijdwinst moet opleveren.

Uiteraard kunnen we hier slechts een samenvatting geven van alle aandachtspunten zoals die vermeld zijn in de nieuwe Meerjarenvisie. Een aantal acties is inmiddels in gang gezet. We houden jullie op de hoogte via Sovon-Nieuws en de home-page!

Nieuw verschenen boeken

Bij de KNNV verschenen recent twee nieuwe boeken: Ooibossen (deel 2 in de serie Bosesystemen van Nederland) door Robbert Wolf, Anton Stortelder, Rein de Waal en anderen; en De natuur als beeld in religie, filosofie en kunst door Matthijs Schouten. Het 200 pagina's tellende eerste boek geeft een compleet overzicht van de Nederlandse ooibossen. Historische achtergronden, de huidige situatie en de beheer- en ontwikkelingsmogelijkheden komen aan bod in een rijk geïllustreerd boek met veel foto's. Determinatietabellen en ontwikkelingsschema's vergemakkelijken het gebruik.

Het boek kost f 79,50 en is in de boekhandel te verkrijgen (ISBN 90 5011 115 7).

In het tweede boek wordt de lezer vanuit de invalshoeken religie, filosofie en kunst een gevarieerd landschap van natuurbeelden aangereikt. Staatsbosbeheer, de initiatiefnemer, liet het boek schrijven om bij de viering van haar eeuwfeest stil te staan bij de belevingswaarde van de natuur.

Dit 240 pagina's tellende boek (ISBN 90 5011 127 0) is voor f 59,90 eveneens in de boekhandel verkrijgbaar.

De Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VZZ) bracht de Zoekkaart muizenschedelresten in braakballen uit. Met behulp hiervan kunt u schedelresten van muizen en spitsmuizen op naam brengen. Braakballen pluizen levert veel informatie op en draagt onder andere bij aan de bescherming van kleine zoogdieren en uilen.

Door f 7,- (incl. verzendkosten) over te maken op giro 203737 t.n.v. VZZ te Arnhem onder vermelding van 'Zoekkaart' kunt u deze bestellen. Bij grote aantallen is een aantrekkelijke korting mogelijk.

Jonge honden

Na Drijfveren en Toppers blaffen nu de Jonge Honden. Na wat gegrom en gebijt van de Botjes, dit keer een jong talent uit Flevoland. Rik van der Starre (net 16) slaat behoedzaam zijn vleugels uit. Hij telt en vangt het liefst, maar ook soortenjagen zit er al een beetje in. Rik zijn grootste angst? Verslaafd raken aan het twitchen.

In deze rubriek praat Guus van Duin, journalist bij Trouw en enthousiast vogelaar, met een ten onrechte bijna uitgestorven gewaande categorie vogelaars: de Jonge Honden. Want ze zijn er nog, de fanatieke en onvermoeibare jongeren die vaak al goed weten hoe de wereld in elkaar zou moeten steken.

Ik heb de agrarische school in Lelystad gedaan. Aanvankelijk wilde ik gewoon het groen in, en nu dan het grote groen. Dus ga ik eerst naar een school die zich op bosbouw richt. Daarbinnen ga ik land, water en milieu doen, de baan van de toekomst, bij Rijkswaterstaat. Van alles doen met waterbeheer.

Het Willem-Alexander effect?

Daar lijkt het wel op, maar dat is het niet helemaal. Het liefst zou ik in de bosbouw terecht komen, maar daar is heel weinig werk. Oeverbeheer en projecten in het rivierengebied hebben mijn grote belangstelling. Hier in Flevoland gebeurt er op dat gebied niet veel. Ja, de waterstand wordt op peil gehouden.

Hoe ben je met vogels kijken begonnen?

Ik woon nu bijna 5 jaar aan de rand van Almere. Ik ging meteen de zandvlakte naast het huis verkennen en vond er braakballen, die ben ik gaan bestuderen. Dus eerst waren het vooral roofvogels, maar daardoor kom je ook met andere soorten in aanraking. Daarvoor deed ik ook al het een en ander aan planten, dat heb ik van mijn moeder geërfd. We zijn veel met excursies mee geweest: planten, paddestoelen, vogels.

Naar een braakbal kijken doe je niet alleen

Ik zat bij De Springende Kikkers van het IVN. Daar hebben we die ballen uitgeplozen, maar er zaten niet zoveel resten in. Dan kan je beter uilenballen hebben, maar uilen heb je niet zo heel veel in Flevoland. Dat pluizen deed ik meer in mijn jeugdige jaren. Dat klinkt wat vreemd geloof ik: enfin, toen ik kleiner was. Ik ben nu meer in de vogels zelf geïnteresseerd. Ik doe mee met het ringen. Er zitten zo'n 40 paar Kerkuilen in Zuidelijk Flevoland, dat is heel

behoorlijk. Ik had er daarvoor nog nooit een gezien.

Er zijn weinig veldmuizen dit jaar

De Grauwe Kiek had inderdaad een minder seizoen, maar de Kerkuilen hebben grote broedsels doordat ze veel spitsmuizen eten. Ik doe ook mee met het ringen van roofvogels en met het vangen van zangvogels in mistnetten. Daarvoor heb je onder meer het CES-project, je werkt dan op een Constant Effort Site, waar je ook de broedvogels volgt. Het netringen doe ik om de week, net als de roofvogels trouwens.

Mag je ook zelf vogels uit de netten halen?

Ja. Ik ben netmedewerker, die mogen dat. En je hebt schrijvers, die alle gegevens noteren. En er zijn de echte ringers, met een vergunning. Spreeuwen krijzen alleen maar hard, net als Grote Bonte Spechten, maar mezen, die zo schattig lijken, kunnen venijnig pikken, aan je nagelriemen, vooral Pimpelmezen.

Iedere ringer maakt wel eens een ongelukje mee

Ik heb in de haast wel eens een poot van een Merel gebroken. Die is overigens keurig gespalkt. Je leert wel voorzichtig te zijn. Ik kan me goed voorstellen dat er mensen tegen vangen en ringen zijn, want veel is al bekend natuurlijk. Maar als het iets oplevert voor de bepaling van de waarde van een gebied, vind ik het de moeite waard. Het nut van ringen is wat mij betreft vooral de broedvogelmonitoring.

Op een ochtend liep je langs het net en daar hing die zeldzaamheid

Dat had ik een keer met een Fluiter, zeldzaam in Flevoland. En Spotvogel is ook altijd leuk. En een IJsvogel in je net is ook niet mis. Binnenkort gaan we achter de zwalu-

wen aan, met een net in het riet staan en het dan plotseling omhoogsteken.

Heb je in Flevoland veel last gehad van de afsluitingen in verband met MKZ?

Dat viel wel mee. In Oostelijk Flevoland werd het ringen van Kerkuilen een tijdje uitgesteld. Er staan wel borden dat de boeren liever niet hebben dat je er gaat rijden, maar dat is iets anders dan verboden toegang.

Waar vogel je nog meer?

Ik ben zo'n vier keer mee geweest met de wadvogeltellingen. Ik ontmoette Ben Koks een keer bij het ringen van Grauwe Kieken en hij vroeg of ik zin had om mee te tellen. Toen ben ik met mijn broer en moeder naar Vlieland gegaan, dan is het meteen een familie-uitje. 's Winters zitten we in een huisje met uitzicht op het wad en een weiland met duizenden Rotganzen. We zijn ook naar Schiermonnikoog geweest, zeetrek gedaan en een Big Day gehouden. Drie teams deden mee, we hadden 108 soorten.

Je bent dus een stiekeme soortenjager

Dat zeggen ze wel, vooral die wadvogeltellers, maar je leert er ook een hoop van. Je gaat nog beter kijken naar de normale soorten. Maar ik zie liever een Velduil dan een Radde's Boszanger. Of een Veldleeuwerik, want misschien is die over 20 jaar wel net zo zeldzaam als zijn broertje de Boomleeuwerik.

Maar als je die Radde's nou vangt?

Ja, dat is even wat anders. Op 5 mei hadden ze een Citroenkwikstaart in het net. Ik was er niet, dat is balen. Of op Schier: wij gingen weg en andere vogelaars hadden een Withalsvliegenvanger. Dan denk je ook wel 'shit, was ik maar een dag langer gebleven'. Ik had wel een Hop en een Draaihals, toch ook leuke soortjes.

Vind je jezelf al een goede vogelaar?

Dat kan je moeilijk zeggen van jezelf. Een redelijke, maar ik ben ook nog maar kort met zeldzame soorten bezig. Vijf jaar geleden had ik nog niks met vogels, en nu zo'n beetje alles. Ik steek er heel veel tijd in. Ik gebruik geluiden-cd's, maar er valt nog veel te leren.

Je kan geluiden van internet plukken

Ja, je zou een hele mp3-speler van lastige vogels kunnen maken. Internet gebruik ik ook voor andere dingen; ik heb geen DBA-pieper, dus kijk ik iedere dag even op hun site. Een paar dagen geleden zat er bijvoorbeeld een Zwarte Ooievaar in Flevoland. Verder ben ik geabonneerd op het Flevo-vogelnet.

Welke vogelclubs vind je goed?

Ik ben lid van de Werkgroep Roofvogels Nederland. En Sovon spreekt me heel erg aan. Veel onderzoek, daar steek je het nodige van op. Via de rapporten zie je precies hoe het met de soorten gaat. Ik inventariseer broedvogels, en doe mee aan midwinter- en watervogeltellingen. Sovon organiseert dat allemaal heel goed. Alleen krijg ik geen rapporten, die gaan naar de Vogelwacht.

Het lijkt me wel leuk om op de Wadden mee te doen aan een project, een stage met meeuwen ringen bijvoorbeeld. Van je hobby je beroep maken. Ik heb wel eens gedacht aan werken bij Sovon, maar daar zijn weinig baantjes. Behalve op de administratie, maar dat is precies wat me niet trekt.

Ken jij oude vogelaars? Zegt de naam Marra je iets?

Nee, nooit van gehoord.

Die ontdekte in 1963 de eerste broedende Morinelplevieren in Oostelijk Flevoland

Daar weet ik niks van. Ik ben nog maar kort bezig. Pas na twee jaar had ik door dat de Geelgors 85 jaar geleden erg algemeen was in Nederland. Bij de vogelwacht heb je aardig wat senioren, daar leer je veel van. Joop Dons en Jan Boshuizen zijn heel ervaren vogelaars, die komen al sinds de beginjaren in Flevoland.

Heb jij een voorbeeld? Fotograaf, schrijver, vogelaar?

Ik vind Hans Hut en Jan Boshuizen erg goed. De laatste hoeft maar even een geluidje te horen en tjoeps, hij weet wat het is. Hij is echt een voorbeeld van een knaller van een vogelaar. Hans Hut maakt heel mooie foto's van bijvoorbeeld Grauwe Kiekendieven. Laatst werd hij wat bekritiseerd vanwege zijn gedrag bij broedende Bijeneters. Maar die Dutch Birding-figures komen ook wel eens wat dichterbij dan goed is.

Het beste vogelboek vind ik de nieuwste gids van onder meer Svensson. Mooie plaatjes, goede punten van herkenning, nog beter dan de gids van Lars Jonsson. Ook Avifauna deel 2 is heel mooi, maar daar moet ik eerst nog even voor sparen.

Je woonomgeving wordt de komende jaren volgebouwd

Het zal misschien wel meevallen. Er hebben hier al de nodige Rode Lijst-soorten gebroed: Blauwborst 40 paar, 200 paar Oeverzwaluwen. Als er wordt gebouwd komen er Zwarte Roodstaarten, en die krijg je dan weer leuk in je tuin te zien, zij het delijkelijk. Vroeger vond ik het vervelender dan nu. Je kan er toch niks meer tegen doen. Ik heb nog wel eens borden neergezet bij een Oeverzwaluwkolonie, tegen het afgraven. Dat heeft geholpen. Maar dit jaar is het voorbij: alles is afgegraven, die wijk komt er toch wel.

Je hebt opeens geld. Koop je een pieper, een oude auto of een telescoop?

Misschien een goede telescoop. Een pieper-tje kost 600 gulden ... toch maar een telescoop.

Stel dat je een auto had, waar ging je dan meteen heen?

Naar een Vale Gier, of naar een Rotszwaluw. Op een Vlielandtelling zag iemand laatst een Wenkbrauwalbatros. Ik was met hem aan de Noordzeekant zeetrek aan het tellen, maar kreeg het wat koud en hield het voor gezien. Een uurtje daarna hoorde ik van die albatros. Sommige mensen waren wat pissig dat hij hem niet had doorgegeven, maar volgens mij had hij zijn gsm niet bij zich. Ik kreeg er wel een beetje de pest over in dat ik hem niet gezien had. Balen.

Wat doe je met natuurbescherming?

Niet veel. Het meest nog door wel eens mee te helpen met een natuurbeschermingsplan van het IVN. Ik heb wel wat ideeën over de Oostvaardersplassen. Ik heb begrepen dat ze de natuur daar zo maar zijn gang willen laten gaan. Maar ik denk dat als je leuke vogels wilt houden, je daar wel maatregelen voor zult moeten nemen en een beschermingsplan moet opstellen. Als je bijvoorbeeld Woudaapjes terug wilt hebben, moet je daar wel gericht iets aan doen.

Ga je meestal alleen naar buiten?

Ja, helemaal alleen, ook bij het inventariseren. De beste manier om vogels te zien, en vooral te horen. Als je met tien man op pad gaat hoor je echt geen Appelvink overvliegen.

Mensen vinden vogels kijken vaak vreemd. Word jij met je hobby gepest?

Op mijn vorige school wél. Daar kreeg ik de bijnaam Birdie. Ik vond dat niet leuk, je

hoort het iedere dag. Een paar keer is leuk, maar de hele dag door ..

Ken je 'Guus, kom naar huus'?
Zoiets ja.

Wat doen je schoolvrienden: stappen?
Ze gaan wel naar Lelystad en het is natuurlijk ook wel leuk om een keer naar een discootje te gaan. Maar ik besteed zoveel tijd aan vogels, en eigenlijk ben ik ook geen echte disco-liefhebber. Andere hobby's heb ik niet echt, behalve misschien fietsen. En ik kano veel, de Hoge Vaart af met de kajak. Zo doe ik ook wel nestcontroles van Meerkoeten en Futen.

Schrijf je al je waarnemingen op?
Nee. Ik schrijf wel op wanneer ik de eerste wintergasten zie, of wanneer ik de laatste Koekoek hoor, of de eerste. Maar de datum van die Citroenkwikstaart onthoud ik wel. Of mijn laatste Gierzwaluw op 28 september. Of dit jaar op 16 juni nog een Nonnetje op de Lepelaarsplassen. Maar ik neem aan dat ik in de toekomst wel wat meer zal gaan noteren.

Hoeveel soorten heb je in Nederland?
Ik heb het vorige maand voor het eerst een keer opgeteld en sta op 268. Mijn streefgetal is 300, een magische grens. Ik heb nog niet zoveel zeldzaamheden ontdekt. Wel laatst een Witvleugelstern en in mijn inventarisatiegebied een Roodgesterde Blauwborst.

Aan wie of wat heb je een hekel?
Aan de bouwers die hier die nieuwe wijk gaan bouwen, toch wel. Maar ja, je kan er weinig aan doen, dat is het risico van in Almere gaan wonen.

Wat doe je over tien jaar?
Ik denk dat ik het wel weet, maar ook dat ik het eigenlijk niet wil: echt twitchen, een echte Dutch Birder. Van vogel naar vogel.

Je klinkt alsof je bang bent voor die verslaving
Ik hoor nu al eens dat ik een soortenjager ben, dus de kans is niet gering. Je hoort wel van mensen die meteen weggaan als er ergens een Ralreiger gezien is. Misschien ga ik wel hetzelfde doen. Maar goed, dat zien we dan wel weer.

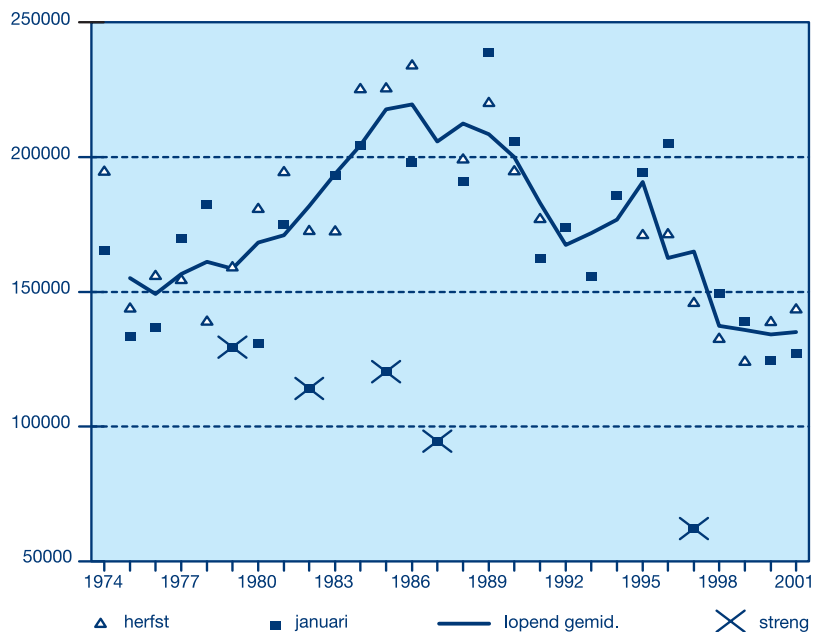
Guus van Duin

In 2000/2001 opnieuw weinig overwinterende Scholeksters in Waddenzee

Vorig jaar werd in dit blad gewezen op de afname van de Scholekster als overwinteraar in de Waddenzee (C. Smit, B. Ens & B. Koks, Sovon-Nieuws 13, 3: 16-17). Sindsdien zijn we een jaar verder en zijn er uit het najaar en de winter van 2000/2001 drie nieuwe integrale tellingen beschikbaar gekomen. Naast de telling van januari 2001, die deel uitmaakt van het reguliere monitoringprogramma onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van LNV, ging het om extra tellingen in november en december 2000, uitgevoerd in opdracht van respectievelijk Alterra en Vogelbescherming Nederland. Dit alles om goed beslagen ten ijs te komen met telgegevens om de aantalsontwikkeling van (onder andere) de Scholekster te kunnen beschrijven. Extra tellingen in het late najaar zijn daarbij van belang, om niet het risico te lopen dat de januaritelling door streng winterweer mislukt en er dan een jaar 'verloren' gaat. De nieuwste gegevens zijn op dezelfde wijze verwerkt als beschreven in Smit et al. (2000) en eraan toegevoegd (figuur

1). Hoewel er mild winterweer heerste voorafgaand aan de tellingen, en er voldoende voedsel was om de kokkelvisserij niet te hoeven beperken (maatregelen volgend uit de Structuurnota Zee- en Kustvisserij), was er opnieuw sprake van zeer lage aantallen Scholeksters. Van enig herstel van het dieptepunt uit de voorgaande twee winters is dus geen sprake. Ten opzichte van halverwege jaren tachtig, toen met ruim 200.000 vogels bijna een kwart van de Europese Scholeksters in de Nederlandse Waddenzee overwinterde, zijn er 70.000 Scholeksters 'verdwenen'. De afnemende aantallen in de Nederlandse Waddenzee lijken niet te worden gecompenseerd door toenemende aantallen elders. Ook in de komende winter zullen er weer tellingen plaatsvinden in november en januari om een vinger aan de pols te houden bij de populatieontwikkeling van de Scholekster.

Marc van Roomen (SOVON) & Cor Smit (Alterra)

Figuur 1. Aantallen Scholeksters in een groot deel van de Nederlandse Waddenzee (alle bewoonde eilanden en vastelandgebieden). Tellingen in januari zijn aangegeven met blokjes, tellingen in de voorafgaande herfst met driehoekjes. De doorgetrokken lijn geeft het lopende gemiddelde over drie seizoenen, waarbij tellingen gedurende streng winterweer buiten beschouwing werden gelaten (de winters gemerkt met een kruisje). Voor 2000/2001 is het lopende gemiddelde berekend uit gegevens van 1999/2000 en 2000/2001 (omdat uiteraard nog geen gegevens beschikbaar zijn uit de winter 2001/2002).

Uit de districten

In het vorige Sovon-Nieuws kondigden we fier de geboorte van een nieuw district aan waar Lieuwe Dijkse en Ben Koks de scepter zwaaien: D20, Waddengebied. In ons enthousiasme vergaten we een adres te vermelden. Welnu, post voor dit district kan naar Lieuwe Dijkse, zijn adres vindt u bij de districten. De DC van D14, Gerwin Geertse heeft een nieuw e-mailadres (ggeertse@hotmail.com).

Sinds de vorige Sovon-Nieuws zijn er districtsnieuwsbrieven verschenen van D1&8 (Noord-Holland), D10 (Utrecht), D17 (Noord-Limburg) en D19 (Zuid-Holland-Zuid).

De nieuwsbrief van Noord-Limburg is bijzonder, want dit is het enige district zonder coördinator. Toch wanhopen we niet, omdat het gerucht gaat dat er mogelijk iemand bereid is deze rol op zich te nemen. De nieuwsbrief is echter vanuit het Sovon-kantoor verzorgd door Joost van Bruggen, die de binnenkomende LSB-papierstroom in goede banen moet leiden. In de nieuwsbrief wordt onder andere aandacht besteed aan de Tapuit als nieuwe LSB-soort.

Landelijke Dag voor jong en oud

Voor in uw agenda: zaterdag 1 december. Zoals ieder jaar organiseert Sovon dan samen met de NOU en Vogelbescherming Nederland de Landelijke Dag voor actieve vogelaars en andere belangstellenden. Deze vindt, evenals vorig jaar, plaats in Concertgebouw de Vereniging te Nijmegen, prima bereikbaar met het openbaar vervoer (5 min. lopen vanaf station Nijmegen) en met de auto.

Naast de jaarlijkse uitgebreide informatiemarkt is er ook weer een lezingenprogramma. De sprekers zijn (onder voorbehoud):

Jan-Willem Vergeer

Stand van zaken Broedvogelatlas,

Marc van Roomen

Nieuwe opzet Watervogelproject: gevolgen (of juist niet) voor tellers,

Romke Kleefstra

Kolonievogels in Friesland,

Tomasz Weselowski (Polen)

Concurrentie tussen soorten in een oerbos,

Maarten Platteeuw

Visetende vogels in de Donau-delta,

Ruud Foppen Grote Karekiet,
Marcel Visser

Bonte Vliegenvanger en Koolmees
en **Hans Schekkerman** Grutto.

Evenals vorig jaar is er een dubbelprogramma: in de bovenzaal wordt een lezingencyclus georganiseerd door het Nederlands Centrum van Natuuronderzoek (NCN). De onderwerpen zijn op dit moment nog niet bekend, maar zullen op de Landelijke Dag-uitnodiging vermeld staan.

Uw kinderen kunt u gerust meenemen. Voor de jeugd van 6 t/m 11 jaar is er een apart en actief programma in samenwerking met het Natuurmuseum Nijmegen. Op het programma staat in ieder geval een excursie. Vorig jaar was deze een groot succes en konden de deelnemers melden dat ze 13 Grote Zilverreigers en 81 Kraanvogels hadden gezien! De kosten van dit jeugdprogramma bedragen voor de hele dag f 20,- p.p.; aanmelding vooraf is hierbij noodzakelijk vanwege het beperkte aantal plaatsen, tel. 024-6848111.

Gezocht: nieuwe leden of donateurs!

Ja, ik steun graag het werk van SOVON Vogelonderzoek Nederland:

- Ik word lid voor f 25,- per jaar. Ik ontvang viermaal per jaar SOVON-Nieuws en krijg korting op SOVON-uitgaven.
- Ik word donateur voor minimaal f 25,- per jaar. Ik ontvang geen SOVON-Nieuws, maar krijg wel korting op SOVON-uitgaven.
- Ik machtig SOVON Vogelonderzoek Nederland om bovenstaand bedrag jaarlijks tot weder opzegging af te schrijven van mijn bank/girorekeningnummer:
- Ik betaal liever per acceptgiro, stuurt u mij een acceptgiro toe.

dhr/mw

straat:

postcode

plaats:

e-mail:

handtekening:

* U vindt het jammer SOVCN-Nieuws te verknippen? Maak een kopie of geef u op per e-mail, briefkaart of telefoon: SOVON Vogelonderzoek Nederland, Rijksstraatweg 178, 6573 DG BEEK-UBBERGEN, tel: 024 - 6848111, fax: 024 - 6848122, e-mail: info@sovon.nl **

BMP 2000: goede en minder goede tijden

Met het Broedvogel Monitoring Project (BMP) wordt de aantalsontwikkeling van algemene en (sommige) schaarse soorten vastgelegd. Het BMP wordt sedert 1984 georganiseerd door Sovon in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek. De gegevens van 2000 zijn inmiddels verwerkt: zo'n 50.000, meest plezierig bestede uren in het veld en achter het bureau.

Aantal proefvlakken

In het jaar 2000 kamden de broedvogel-tellers 1087 proefvlakken uit, 88 meer dan in 1999; in 730 gebieden werd in beide jaren geteld. De volledige BMP-database vormt inmiddels het vogelbevolkingsregister van 2700 gebieden. De aanwas aan proefvlakken in 2000 werd vooral gerealiseerd in Friesland (Weidevogel Meetnet Friesland) en langs de Grote Rivieren en IJsselmeerkust (Meetnet Zoete Rijkswateren). De onderdelen Roofvogels en Stadsvogels van het BMP vertoonden eveneens enige groei.

De meeste behoefte aan proefvlakken blijft bestaan in moeras, open akkerland en bebouwing (stad, dorp, industrieterrein). Regionaal azen we op nieuwe proefvlakken in bos (Flevoland, Noord-Brabant, Limburg), open grasland (Utrecht), halfopen cultuurland (Friesland), duinen en schorren (Delta) en heide (Noord-Brabant). Overleg, voordat u een nieuw proefvlak begint, met Sovon, want als er in uw regio 'verlaten' plots liggen, is het zinvol deze opnieuw te gaan onderzoeken.

Ruim 70% van alle proefvlakken in 1984-2000 is onderzocht in twee of meer jaren en ongeveer de helft in 2-5 jaren. Bijna 100 proefvlakken (4%) zijn in alle zeventien BMP-jaren onder de loep genomen, een fantastische prestatie van de tellers! Eenmalige tellingen worden niet gebruikt bij de trendberekeningen.

Gunstig weer

Qua weer was het in 2000 vaak aangenaam inventariseren. Het voorjaar was in doorsnee zacht en vrij zonnig. Maart was aan de natte kant. April, mei en juni kenden normale hoeveelheden zon, met temperaturen die aan de hoge kant waren. Juli was somber en nat.

Bij inventariseerders staat vooral de zomerse periode tussen half april en half mei in het geheugen gegrift. Het is de tijd van aankomende Afrikatrekkers en er wordt volop gezongen, gebalst en nesten gebouwd. Hoe aangenaam om juist in deze cruciale periode geen tegenwerking te hebben van langdurig slecht weer! Eind mei werden we overvallen door een korte maar hevige storm, die vooral fataal was voor in bomen en langs de hoogwaterlijn broedende kolonievogels.

Het voorjaar van 2000 viel na een zeer zachte winter, alweer de derde op rij. Het waterpeil in natuurgebieden was in het vroege voorjaar vrij hoog.

115.000 territoria

In de proefvlakken werden in 2000 liefst 115.000 territoria gekarteerd. De top tien van talrijkste soorten verschilde niet veel van die in vorige jaren (tabel 1). Fitis (bloedje talrijk in duinen, heidevelden en jong bos), Wilde Eend (in alle habitats voorkomend) en Winterkoning (in opmars na drie zachte winters) maakten de dienst uit in de hoogste regionen. Opvallend, en een beetje beschamend: de op één na talrijkste Nederlandse broedvogel, de Huisemus, figureert niet in de top tien van meest getelde soorten.... Stedelijk gebied wordt nog steeds gemeden door de tellers.

Vergelijking 1999 en 2000

Inmiddels zijn van alle relevante soorten voorlopige indexen berekend. De definitieve indexen worden te zijner tijd in het BMP-rapport gepubliceerd. In tabel 2 wordt de indexverandering van 1999 op 2000 aangegeven. Let wel: dit zegt nog niets over de aantalsontwikkeling op langere termijn (trend).

Ringmus (Philip Friskorn)

Tabel 1. Top tien van meest getelde soorten in proefvlakken die zowel in 1999 als 2000 zijn onderzocht (exclusief facultatieve telsoorten van BMP-Bijzondere soorten).

Soort	Territoria
Fitis	5551
Wilde Eend	4883
Winterkoning	4822
Kievit	4676
Merel	4616
Kleine Karekiet	3683
Scholekster	3312
Vink	3300
Grutto	3255
Koolmees	3054

Enkele jaren geleden rapporteerden we over de vrij plotselinge terugval bij de Fitis. In de jaren tachtig ging het de Fitis licht voor de wind, maar na een piekje rond 1989 zakte de stand met zo'n 25% tot 1992. Vervolgens trad weer enig herstel op en in de laatste jaren schommelde de stand rond de uitgangswaarde. Dit is echter het landelijke beeld, dat niet opgaat voor duinen en - in mindere mate - bossen. De indexcijfers zakten hier dieper weg en herstelden minder. Ook van 1999 op 2000 werd hier een afname van 5-16% geregistreerd. In agrarisch gebied, moerassen en op heide/hoogveen doet de soort het veel beter.

In Engeland rinkelden de bellen begin jaren negentig. Sindsdien blijft het hier kwakkelen, met enig herstel medio jaren negentig en vervolgens weer verdere afname. Een opvallende gelijkenis dus met de aantalsontwikkeling in de Nederlandse duinen en bossen. Wat zit hier achter? In Engeland bleek het aantal vangsten van volwassen Fitisen op

Fitis-raadsels

Constant Effort Sites in de jaren negentig met 30% terug te lopen. Verwarrend was, dat in het noorden van het land geen afname optrad, terwijl de verliezen in het zuiden opliepen tot 24-45%. De Britten denken dat verlies van geschikte overwinteringshabitat in West-Afrika de sleutelfactor kan vormen. De regionale verschillen in aantalsontwikkeling zouden dan samenhangen met een verschillend overwinteringsgebied van noordelijke en zuidelijke populaties (Balmer *et al.* 2001). Misschien overwinteren de Nederlandse duin-Fitisen in dezelfde gebieden als die in Zuid-Engeland, en ondergaan ze hetzelfde lot als hun Zuid-Britse broeders en zusters. Ook van een populatie in het westelijk Rivierengebied is het aannemelijk dat problemen in de overwinteringsgebieden zorgden voor overmatige sterfte van volwassen vogels (Foppen & Reijnen 1996). Gezien de veel gunstiger aantalsontwikkeling van Fitisen in bijvoorbeeld heide- en veengebieden, spelen problemen in het overwinteringsgebied niet voor deze vogels.

Z.O.Z.

Tabel 2. Procentuele indexverandering van 1999 op 2000 in 730 BMP-plots die in beide jaren werden onderzocht. Afkortingen: (A) agrarisch gebied, (B) bos, (N) natuurlijk terrein, (T) totaal.

Naam	Habitat	verand.%	Naam	Habitat	verand.%	Naam	Habitat	verand.%	Naam	Habitat	verand.%
Dodaars	N	15	Holenduif	B	-1	Paapje	T	3	Matkop	B	24
Fuut	A	4		A	4	Roodborsttapuit	A	19		A	-6
	N	-12		N	-3		N	-3		N	35
Knobbelzwaan	A	6	Houtduif	B	-9	Tapuit	N	-29	Kuifmees	B	-4
	N	-10		A	-12	Merel	B	-2	Zwarte Mees	B	15
Grauwe Gans	T	33		N	-7		A	-3	Pimpelmees	B	-9
Nijlgans	A	21	Turkse Tortel	T	-11		N	1		A	7
	N	30	Zomertortel	B	-7	Zanglijster	B	2		N	6
Bergeend	A	4		N	-31		A	17	Koolmees	B	-5
	N	0	Koekoek	B	-5		N	-3		A	1
Krakeend	A	21		A	-7	Grote Lijster	B	22		N	1
	N	13		N	-4		A	8	Boomklever	B	6
Wintertaling	N	10	Bosuil	T	-18		N	-8	Boomkruiper	B	0
Wilde Eend	B	5	Ransuil	T	-25	Sprinkhaanzanger	T	13		A	58
	A	8	Groene Specht	B	8	Rietzanger	A	27		N	15
	N	-6		N	3		N	22	Wielewaal	B	-5
Zomertaling	T	3	Zwarte Specht	T	14	Bosrietzanger	A	-8	Gaai	B	-3
Slobeend	A	-13	Grote Bonte Sp.	B	-6		N	-8		A	22
	N	-21		A	8	Kleine Karekiet	A	2		N	1
Tafeleend	N	-12		N	1		N	8	Ekster	B	9
Kuifeend	A	-2	Kleine Bonte Sp.	T	-11	Spotvogel	A	-15		A	9
	N	-23	Boomleeuwerik	N	5		N	2		N	-15
Havik	T	-3	Veldleeuwerik	A	7	Braamsluiper	T	3	Kauw	B	-19
Sperwer	T	-6		N	-2	Grasmus	B	41		A	9
Buizerd	T	10	Boompieper	B	0		A	1		N	34
Torenvalk	A	8		N	9		N	8	Zwarte Kraai	B	9
	N	-6	Graspieper	A	7	Tuinfluitier	B	-20		A	5
	N	-6		N	9		A	-8		N	2
Patrijs	A	15	Gele Kwikstaart	A	-3		N	-6	Spreeuw	B	-6
	N	-15		N	-17	Zwartkop	B	-4		A	9
Kwartel	T	-14	Witte Kwikstaart	A	-18		A	8		N	4
Fazant	B	-11		N	-14		N	3	Huismus	T	-15
	A	0	Winterkoning	B	6	Fluiter	B	18	Ringmus	T	-12
	N	-2		A	24	Tjiftjaf	B	-10	Vink	B	19
Waterral	N	5		N	19		A	-10		A	4
Waterhoen	A	7	Heggenmus	B	5		N	-1		N	-5
	N	-4		A	-6	Fitis	B	-16	Groenling	T	0
Meerkoet	A	5		N	-2		A	-1	Putter	T	-8
	N	-9	Roodborst	B	3		N	-7	Kneu	A	-15
Scholekster	A	-9		A	25	Goudhaantje	B	32		N	-7
	N	-1		N	0	Vuurgoudhaantje	T	25	Goudvink	B	0
Kievit	A	-6	Nachtegaal	B	14	Grauwe Vliegenv.	B	-6		N	20
	N	-2		A	-24		A	-12	Appelvink	B	0
Watersnip	T	-3		N	2	Bonte Vliegenv.	B	-21	Geelgors	B	-9
Grutto	A	-4	Blauwborst	N	3	Staartmees	B	24		A	-1
Wulp	A	5	Zwarte Roodstaart	T	13		A	-15		N	-7
	N	-4	Gekraagde Roodst.	B	0		N	8	Rietgors	A	3
Tureluur	A	-5		A	-5	Glanskop	B	-6		N	2
	N	5		N	-6						

Overigens moet niet alleen worden gedacht aan Afrika als bron van Fitis-ellende. Het nestsucces van Britse Fitisen lijkt immers op de lange termijn wat te verslechteren, door toegenomen mislukking van nesten in de jongenfase. In Nederland is hierover veel minder bekend. Lokaal kan veranderd terreinbeheer een negatieve rol spelen; zo zouden in een duingebied van 250 ha bij Den Haag in 1991 geen jonge Fitisen zijn uitgevlogen als gevolg van begrazing en vertrapping door paarden en koeien, een onderdeel van nieuw terreinbeheer (Vogels 1992 nr. 6: 21). Dergelijke ingrepen zijn vermoedelijk echter te kleinschalig om de landelijke aantalsontwikkeling te verklaren. Het zou, kortom, ook in Nederland erg de moeite waard zijn om de klauwen

van deels tegenstrijdige trends in verschillende habitats (en regio's?) te ontrefelen, en informatie uit het ringwerk op vaste vangplaatsen nader te analyseren. Meer aandacht van de tellers voor het broedsucces van de Fitis (Nestkaartenproject!) is eveneens noodzakelijk om gefundeerde uitspraken te kunnen doen.

Literatuur

Balmer D., Freeman S. & Wernham C. 2001. Willow Warblers in long-term decline. BTO News 233: 10-11.

Foppen R. & Reijnen R. 1996. De Fitis *Phylloscopus trochilus* in de problemen, Afrika in het spel? Limosa 69: 51-56.

Goede tijden

De Dodaars verging het goed en bereikte in 2000 de hoogste indexwaarde ooit gedurende het BMP; op de tweede en derde plaats staan de jaren 1995 en 1999. Ook Grauwe Gans, Nijlgans en Krakeend konden, met winstpercentages van 14-38% ten opzichte van een jaar eerder, terugkijken op een goed seizoen.

De aantallen in BMP-plots broedende roofvogels waren wat groter dan verleden jaar, op die van Sperwer en Havik na. Het broedseizoen verliep voor sommige soorten echter allesbehalve probleemloos. Medewerkers van de Werkgroep Roofvogels Nederland constateerden nogal wat sterfte van de kleinste nestjongen bij de Buizerd - wat indicatief is voor een matige muizenstand - en behoorlijke stormschade eind mei: zeker 77 van de gevolgde nesten gingen toen verloren (De Takkeling 9 nr. 1: 12-52).

De Groene Specht kwam in 2000 weer wat hoger uit. Na een inzinking in 1997-98, waarbij twee koude tot strenge winters meespeelden, tekent zich nu een herstel af.

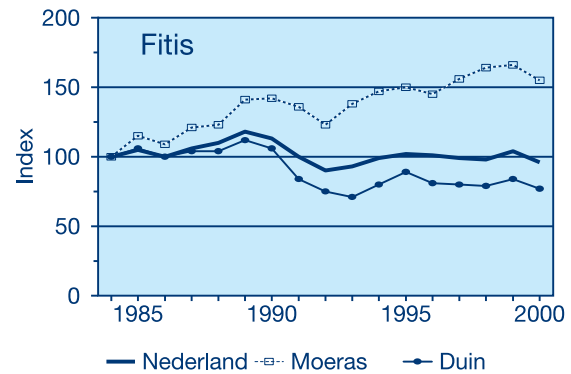
De Rietzanger deed het in 2000 goed; zowel in natuurgebieden als agrarisch gebied namen de aantallen met rond 25% toe en dit leidde tot nieuwe records in de indexen. Bij de mezen maakte de Matkop een opmerkelijke sprong vooruit in bos- en natuurgebieden. Vanaf begin jaren negentig waren de indexen hier in mineur. Zou hieraan nu een einde zijn gekomen? Ook de Zwarte Mees deed het weer beter dan in jaren het geval was. Verschillende andere bosvogels gingen het eveneens voor de wind, waaronder Goudhaan (zie box) en Staartmees. Opvallend is verder dat de in agrarisch

gebied broedende Roodborsten, Boomkruipers en Gaaien flink toenamen. Deze soorten zijn in agrarisch gebied vrij dun gezaaid maar hebben er de wind in de rug vanwege de 'verbossing' van open landschappen door de aanplant van bos, wegbepanting en singels. De opmerkelijke terugkeer van de Roodborsttapuit in sommige agrarische gebieden zette door. In delen van Noord-Brabant, Midden-Limburg en elders begint het weer normaal te worden om een Roodborsttapuit in boerenland tegen te komen. Des te raadselachtiger daarom dat gebieden als de Achterhoek en Zuid-Limburg, waar de soort in de jaren zeventig of tachtig verdween, nog steeds niet herbezet zijn.

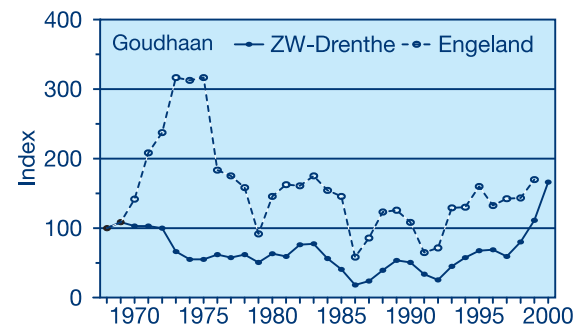
Beroerde tijden

Voor verschillende watervogels was 2000 een minder goed jaar dan 1999. Na zo'n nat jaar als 1999, met topaantallen van veel soorten, moest het ook wel haast minder gaan. Al te dramatisch waren de veranderingen doorgaans niet. Fuut, Knobbelzwaan, Wilde Eend, Slobeend, Tafeleend, Kuifeend en Meerkoet deden een stap terug, althans in natuurgebied. Natte en droge jaren komen vooral in natuurgebieden sterk tot uiting, in agrarisch gebied veel minder. De Wintertaling wist zich in 2000 te handhaven, maar doet het op de lange termijn niet best.

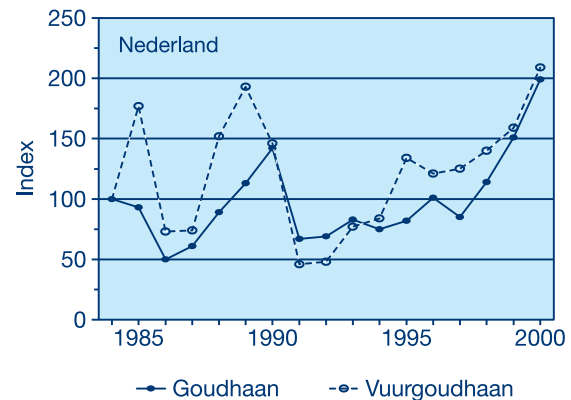
Bos- en Ransuil scoorden abominabel in 2000. De trend van beide uilen loopt vanaf 1996 continu terug en in 2000 lagen de aantallen op een niveau dat 40% (Bosuil) of zelfs 60% (Ransuil) lager was dan bij de start van het BMP. Dat in de hoenderhoek klappen vielen, zal niemand verbazen. Wie ziet er tegenwoordig nog tijdens een BMP-ronde Patrijzen of Fazanten? De kans

Figuur 1. Aantalsontwikkeling van de Fitis gemiddeld over geheel Nederland en voor duin- en moerasgebieden afzonderlijk. De index in het jaar 1984 is op 100 gesteld.

Figuur 2. Indexverloop van Goudhaan in 1968-2000 in Groot-Brittannië (BTO) en Zuidwest-Drenthe (A.J. van Dijk).

Figuur 3. Indexverloop in 1984-2000 van Goudhaan en Vuurgoudhaan in Nederland.

een Kwartel te horen is in Oost-Nederland tegenwoordig vaak nog groter. Hoewel 2000 minder kraaiende mannetjes opleverde dan 1999, schraapten de tellers er toch 128 bij elkaar. De Kleine Bonte Specht had een wat minder jaar, maar dat maakt weinig uit op de lange termijn; vanaf de start van het BMP is de stand immers voortdurend toegenomen. Of dat zo blijft? In Engeland loopt de trend van de Kleine Bonte al jarenlang terug, en er zijn aanwijzingen dat de situatie ook in delen van Nederland minder rooskleurig wordt. Van vrijwel alle weidevogelsoorten waren de aantallen in 2000 wat lager. Treurig genoeg wordt de afnemende trend van de afgelopen jaren hiermee voortgezet. Bij de Wulp wordt de afname in duin en heide echter wat gecompenseerd door een toename in agrarisch

gebied. In het laatste geval prefereren Wulpen trouwens de vetgemeste biljartlakens boven de half-natuurlijke verschaalde graslanden. Dat ze in deze cultuursteppe ook nog jongen weten groot te brengen, in elk geval meer dan in duinen of heide, is verbazingwekkend. Zomertortel en Tapuit zijn tegenwoordig kampioen-verliezers, zodat al gevreesd werd dat de vrije val ook in 2000 zou aanhouden. Veel onverwachter was de afname met 14-18% van de Witte Kwikstaart. Deze soort komt in veel proefvlakken voor, doorgaans in lage dichtheden, en de jaarlijkse veranderingen waren tot dusver weinig spectaculair. Het is volmaakt onduidelijk waar de dip in 2000 aan moet worden toegeschreven. Hij past overigens wel in het beeld op langere termijn. Na een piek in 1988

is de index langzaam wat achteruit gehobbeld. Zowel Huismus als Ringmus incasseerden een forse klap. De Huismus is vooral in de jaren negentig steeds verder in het dal aan het raken; de index lag in 2000 liefst 40% lager dan bij de start van het BMP in 1984. Bij de Ringmus is dat 30%. Wanneer we bedenken dat deze laatste soort vrijwel alleen nog in het agrarisch cultuurlandschap voorkomt (nagenoeg uitgestorven in bos), en de 'betere' landbouwgebieden in de BMP-plots oververtegenwoordigd zijn, is het duidelijk dat de landelijke populatie in werkelijkheid nog verder teruggelopen moet zijn.

Arend van Dijk & Fred Hustings

Het zat er in 1999 al een beetje aan te komen, maar de cijfers van de Goudhaan uit 2000 slaan alle records. Van 1999 op 2000 namen de aantallen toe met 32% en de landelijke index bereikte een niet eerder vertoond hoogtepunt.

De soort heeft opvallende fluctuaties doorgemaakt. Gedurende de eerste BMP-jaren kelderden de aantallen, en in 1986 bedroegen ze maar de helft van die in 1984. Daarna liepen de indexwaarden sterk op tot een top in 1990. Na een inzinking in 1991 wilde het jarenlang maar niet vlotten. Vanaf 1998 rees de Goudhaan-populatie echter weer de pan uit.

In de Goudhaan-indexen zijn de effecten van enkele strenge winters herkenbaar, zoals in 1986 en 1997; andere strenge winters daarentegen lieten zich onbetuigd (1985, 1987, 1996). Hoe klein en kwetsbaar lijkend, de Goudhaan weet zich soms aardig door strenge winters heen te slaan. Het verband tussen aantallen en strenge winters is dan ook minder rechtlijnig dan bij de Winterkoning. Allerlei aanpassingen (verminderde onderlinge agressie, minder respons op predatoren, groepsgewijs foerageren, dicht opeen slapen e.d.) stellen Goudhaantjes in staat om sommige strenge winters goed door te komen. De terugval in 1991 lijkt op het eerste gezicht vreemd, want dit was een qua temperatuur normale winter. Vermoedelijk deelden drie weken felle koude en zware sneeuwval in februari echter een forse dreun uit. Na een serie zachte winters lopen de cijfers meestal op (1988-90 en 1998-2000).

Problematisch is, dat niet precies bekend is wat de bij ons broedende Goudhanen in de winter doen, hier blijven of wegtrekken. Waarschijnlijk blijven sommige individuen hier hangen, terwijl andere over kortere of langere afstand wegtrekken, tot in Zuidwest-Europa. Noord-Europese vogels zouden voor een deel hun plaats hier innemen. Ongetwijfeld spelen ook andere zaken een rol zoals voedsel, broedsucces en aanbod aan broedhabitat. De BMP'ers hebben in elk geval feilloos de explosieve ontwikkeling op papier weten vast te leggen.

In Nederland is de score in 2000 exceptioneel, althans gemeten vanaf de start van het BMP in 1984. Oudere inventarisatiegegevens duiden op vergelijkbare of nog hogere aantal-

Kleine Goudhaan gooit hoge ogen

len in 1982-83 en in de eerste helft van de jaren zeventig. Gecombineerde cijfers uit zeven plots in ZW-Drenthe vanaf 1968 geven topaantallen omstreeks 1970 en in 1999-

2000 te zien, terwijl de stand in de tussentijd schommelt met dieptepunten in 1986 en 1992. Deze ontwikkeling vertoont overeenkomsten met die in Engeland, alleen zijn de toppen daar hoger en de dalen dieper (figuur 2). Dit laatste kan erop duiden dat de component standvogel in de populatie daar groter is dan in Nederland. De hoge stand in Engeland in 1973-75 wordt daar tegenwoordig niet meer gehaald (index van 2000 is echter nog niet bekend). Dat deze bloeiperiode aan ZW-Drenthe voorbij is gegaan, hangt samen met twee zware stormen in 1972-73, waardoor veel geschikte broedhabitat met oude sparren domweg was omgewaaid. De meest favoriete Goudhaan-habitats waren plotsklaps verdwenen en de stand liep met zeker 30% terug. De aangeplante nieuwe sparrenbossen hebben inmiddels, na bijna 30 jaar, een leeftijd bereikt dat het er goed toeven is voor Goudhanen. Een deel van de recente toename is hierop terug te voeren.

In de BMP-trends van Goudhaan en Vuurgoudhaan bestaan nogal wat overeenkomsten, zeker in de jaren negentig (figuur 3). Dat is opmerkelijk, aangezien de Vuurgoudhaan in Nederland veel meer als trekvogel bekend staat dan de Goudhaan. Maar we moeten oppassen met het trekken van conclusies want de Vuurgoudhaan is niet sterk vertegenwoordigd in het BMP. De Goudhaan kan bogen op jaarlijks 200-1000 paren in 34-90 meerjarig geïnventariseerde proefvlakken, terwijl de Vuurgoudhaan het moet stellen met 11-200 paren in 7-45 meerjarige proefvlakken.

Literatuur

van Dijk A.J. 2000. Goudhaantje *Regulus regulus* bereiken topaantallen in ZW-Drenthe in 1999-2000. Drentse Vogels 13: 93-101.

Marchant J.H., Hudson R., Carter S.P. & Whittington P. 1990. Population trends in British breeding birds. British Trust for Ornithology, Tring.

Thaler E. Die Goldhähnchen. Neue Brehm-Bücherei 597. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt.

Nachtzwaluwen veren op, maar waarom?

In de afgelopen schitterende meimaand viel er op de Veluwe slechts voor weinigen veel te genieten. Terwijl elders in Nederland steeds meer gebieden MKZ-vrij werden verklaard, bleven de paden op de Veluwe tot na Hemelvaart gebarricadeerd met rood-wit geblokte lintjes en bordjes vol ferme taal. Toen ook hier het sein veilig werd gegeven, was het seizoen bijna verloren. Bijna, want gelukkig was er nog de Nachtzwaluw. De lokale vogelaars die zich aan deze laatste strohalm vastgrepen, kregen een aardige surprise.

Op de Zuidoost-Veluwe (c.10.000 ha) worden sinds 1979 Nachtzwaluwen geteld door op mooie avonden op geschikte plekken te wachten tot de mannetjes spontaan beginnen te snorren. Als dit uitblijft, wordt de zang kort met een recorder nagebootst. Dit is doorgaans voldoende om alsnog een mannetje op de kast te jagen; deze komt dan driftig aanvliegen, de vleugels hard boven het lichaam tegen elkaar slaand. Met de koe-iet roep is het oppassen geblazen want de wijfjes doen dit ook. De truc is dan om te letten op de witte vleugelvlekken, die alleen de mannetjes hebben.

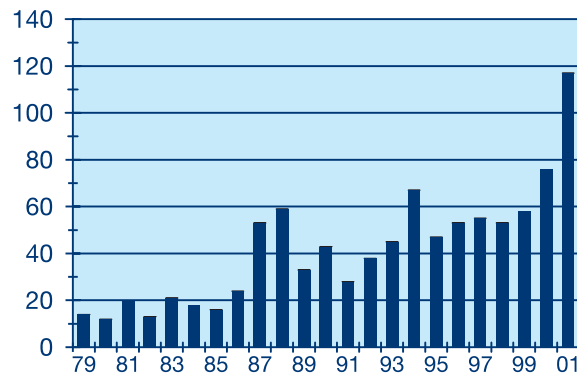
De Nachtzwaluw zit de laatste jaren op de Zuidoost-Veluwe al behoorlijk in de lift, maar het totaal van 117 territoria in 2001 slaat alles (zie Figuur). De meeste paren broeden in los-vaste kolonies in halfopen laag, armetierig dennenbos op voormalige stuifzanden, met hier en daar wat open zand of korstmossen. Ook langs de randen van heidevelden snorren veel mannetjes, de laatste jaren in toenemende mate ook midden op de heide. Soms worden Nachtzwaluwen ook betrap in uitgestrekte dennen-

bossen met brede zandpaden, of bij wild-akkertjes.

De toename is opmerkelijk als we bedenken dat in de jaren tachtig nog voor het voortbestaan van geitenmelkers in Nederland werd gevreesd. Vrijwel alle andere Afrika-gangers die van grote insecten leven hebben het in Noordwest-Europa trouwens moeilijk. Waarom is de Nachtzwaluw spekkoper waar soorten als Hop en Grauwe Klauwier falen? Natuurlijk, de gemiddeld vrij warme zomers vanaf 1990 kunnen helpen. Dit is gunstig voor het voedselaanbod (nachtvlinders, vliegende kevers) en maakt het mogelijk om twee keer te broeden. Dit laatste is ook dit jaar aannemelijk: nog op 21 augustus waren Nachtzwaluwen druk bezig hun territorium te verdedigen.

Als Nachtzwaluwen profiteren van warmere zomers (en/of betere overwinteringsomstandigheden?) zou je verwachten dat dit ook elders in Nederland duidelijk te merken is. De recente sterke toename op de Zuidoost-Veluwe is echter geen weerspiegeling van de Nederlandse situatie. Zo is de toename elders op de Veluwe dit jaar veel geringer (bijv. Planken Wambuis van 19 naar 20

Nachtzwaluw Zuidoost-Veluwe
ontwikkeling 1979-2001

Figuur 1. Aantal territoria van de Nachtzwaluw op de Zuidoost-Veluwe (10.000 ha) in 1979-2001).
Bron: Vogelwerkgroep Arnhem e.o.

territoria, Hoge Veluwe van 41 naar 45). Uit Salland, Noord-Brabant en de Belgische Kempen druppelen ook positieve berichten binnen, maar geen toenames van tientallen procenten. In Drenthe wordt zelfs gesproken van een matig jaar.

De bijzondere ontwikkeling op de Zuid-oost-Veluwe suggereert dat we hier vooral te maken hebben met gunstige lokale omstandigheden. In het Nationaal Park Veluwezoom, waar de meeste vogels broeden, hanteert Natuurmonumenten echter het veelgeprezen 'klapstoelbeheer', ofwel bewust nietsdoen. De plotselinge opleving van Nachtzwaluwen zal dus geen direct beheers-effect zijn. Wat als belangrijke factor dan overblijft, is de voedselsituatie, vooral het aanbod aan nachtvinders. Lokale toezichthouders reppen deze zomer

over veel nachtvinders maar dat is niet meer dan een gevoel. Veluwse nachtvlinderonderzoekers maken de laatste jaren gewag van een toenemend aantal soorten. Belangrijke soorten in de afgelopen zomer waren huismoeders, uiltjes, spanners, spikkelspanners, heideringrupsvinders en hagenhelden. Dit zijn namen waarvan de modale waarnemer duizelt. Gebrek aan kennis mag echter niet verhinderen om deze hypothese aan een nadere studie te onderwerpen. Alleen zo kunnen we leren of veranderingen in de nachtvlinderfauna inderdaad hebben geleid tot een substantiële lokale toename, en hoe we deze kennis kunnen aanwenden voor het natuurbeheer in droge gebieden. Als Sovon beseffen we heel goed dat we de vraag niet oplossen door alleen maar te blijven tellen. We gaan

kijken of we, met terreinbeheerders en nachtvlinderkenners, het mysterie kunnen oplossen. Daarnaast is het belangrijk om ook in andere, ook 'marginale' gebieden Nachtzwaluwen te gaan inventariseren, zeker als het mogelijk is om dit te combineren met onderzoek aan nachtvinders. Mogelijk gaan we in 2002 speciale aandacht voor Nachtzwaluw te vragen; hierop komen we dan in een volgende Sovon-Nieuws terug.

Rob Vogel

Recordaantallen wintervogels door late vorst in 2000

Aan het eind van vorig jaar werd er voortdurend over gesproken: het zachte winterweer. Tot half december was er immers nog geen serieuze vorst geweest. November 2000 was zeer zacht (gemiddeld bijna twee graden warmer dan normaal) en dat zette zich voort in december. De eerste tien dagen van die maand waren zelfs de warmste in 100 jaar. Pas in de tweede helft van die maand begon het wat te winteren, wat hier en daar resulteerde in een witte kerst. Door het zachte weer bleven niet alleen allerlei zomervogels lang hangen, maar waren ook de aantallen hoog van vorstgevoelige overwintersaars als Watersnip,

Witte Kwikstaart, Zanglijster en Koperwiek; soorten die bij een vroege vorstinaal grotendeels uit ons land verdwijnen. Dit stelden de tellers vast die voor het Punt-Transsect-Tellingproject (PTT) van Sovon & CBS in de tweede helft van december hun vaste telroutes onderzochten. Ook andere soorten werden talrijk gezien, zoals Graspieper en Spreeuw. Van deze soorten vertoeven iedere winter sterk variabele aantallen in het land, met in zachte winters veel meer vogels dan in strenge winters; de PTT-gegevens suggereren dat de fluctuaties van jaar tot jaar minstens een factor tien bedragen. Veel van de ge-

noemde soorten bereikten in december 2000 aantallen die niet eerder waren vastgesteld in de twintigjarige PTT-periode, of aantallen die oude records benaderden. Ook verschillende wintervogels waren in december 2000 erg goed vertegenwoordigd in de PTT-lijsten, zoals Smient, Krakeend, Waterral, Houtsnip en natuurlijk IJsvogel. Van harde jongens als Houtduif, Roek en Kauw, die niet zo snel voor wat winterweer op de loop gaan, waren de aantallen niet hoger dan normaal. Hetzelfde geldt voor allerlei zangvogels waarvan het voorkomen in Nederland vooral bepaald wordt door de omvang van de Noord-Europese populatie en hun neiging tot wegtrek vanwege eventuele voedselschaarste, zoals Keep en Sijs. In bijgaande tabel worden van een aantal soorten de aantallen weergegeven per 100 telroutes in december 2000. Om deze aantallen in perspectief te zetten, zijn ook de gemiddelde aantallen per 100 routes in de voorgaande PTT-jaren opgenomen en de uitersten binnen deze periode (1980-99). Voor de recordliefhebbers is ook het beste jaar in de volledige periode 1980-2000 opgenomen.

Tabel 1. Aantal vogels per 100 getelde PTT-routes in december 2000 en 1980-99; tevens worden de uitersten aangegeven binnen de periode 1980-99 en het beste jaar binnen de volledige PTT-periode 1980-2000.

Soort	2000	gem.1980-99	min-max 1980-99	beste jaar
Watersnip	257	52	5-106	2000
Graspieper	644	301	52-558	2000
Witte Kwikstaart	72	40	3-137	1984
Roodborst	708	271	178-501	2000
Merel	2907	1495	972-2429	2000
Kramsvogel	9562	4439	676-10.232	1983
Zanglijster	143	35	10-116	2000
Koperwiek	4521	708	143-1996	2000
Grote Lijster	75	55	21-76	1995
Spreeuw	34.391	22.238	4173-46.355	1984

Arjan Boele & Fred Hustings

Lepelaars in het Waddengebied in 2001

Globaal driekwart van alle Nederlandse Lepelaars broedt tegenwoordig in het Waddengebied. De omvang van de broedpopulatie hier nam de laatste twee jaren iets af, maar in 2001 is er sprake van herstel. De ontwikkeling van de laatste vier jaren zijn in onderstaande tabel even op een rijtje gezet.

Werkgroep Lepelaar
Otto Overdijk & Harrie Horn
o.overdijk@wxs.nl

broedplaats	aantal paren			
	1998	1999	2000	2001
Balgzand	0	0	7	3
Texel, de Geul	135	90	84	139
Texel, de Schorren	54	60	85	50
Texel, de Muy	25	25	16	13
Vlieland	168	166	106	150
Terschelling	167	148	140	150
Ameland	24	21	21	25
Schiermonnikoog	163	176	174	192
Rottumerplaat	4	3	5	7
totaal Waddengebied	740	689	639	729

het Vogeljaar

Het tijdschrift 'Het Vogeljaar' verschijnt zes maal per jaar en houdt haar lezers al ruim 45 jaar op de hoogte van de laatste ontwikkelingen op het gebied van vogelstudie en vogelbescherming.

'Het Vogeljaar' wordt als het meest informatieve vogeltijdschrift in de Benelux beschouwd.

Omdat het geen commercieel blad is kan de abonnementsprijs uiterst laag worden gehouden.

Door overmaking van f 27,50 op postbanknummer 964.472 ten name van 'Het Vogeljaar', Boterbloemstraat 20, 5321 RR Hedel (073) - 5991967), onder vermelding van 'nieuwe abonnee' ontvangt u als welkomsgeschenk onze nieuwe veertiendaagse Vogelkalender, waarvan u na gebruik een vogelboekje overhoudt.

Eenmalige aanbieding

Vanwege de recente overname van Pica Press door A&C Black (Christopher Helm) beëindigt GMBuitgeverij de import van de boeken van Pica Press.

Ter afsluiting bieden we de boeken eenmalig aan tegen buitengewoon lage prijzen. Houd er rekening mee dat de voorraad beperkt is. De bestellingen worden afgehandeld in volgorde van binnenkomst.

ISBN	Titel	Oorspr. prijs	NU
1873403933	Birds of the World	f125,—	f65,—
1873403828	Birds, Mammals and Reptiles of Galapagos	f59,90	f35,—
1873403925	Checklist Birds Northern South America	f59,90	f35,—
1873403747	Owls	f125,—	f65,—
1873403941	Albatrosses	f160,—	f85,—
1873403461	Skuas	f70,—	f40,—
1873403836	Swifts	f99,50	f55,—
1873403526	Mammals of Madagascar	f97,50	f55,—
1873403895	Towards the Sea	f125,—	f65,—
1873403585	Birds of Somalia	f140,—	f75,—
1873403550	Modern Wildlife Painting	f125,—	f75,—
cd-1	Sound Guide Nightjars	f42,50	f20,—
1873403831	Birds of Liberia	f140,—	f75,—
1873403518	Munias and Mannikins	f85,—	f45,—
1873403534	Birding in Kent	f20,—	f10,—
1873403305	Saving the Breeds	f40,—	f20,—
1873403607	Pigeons and Doves	f135,—	f70,—
1873403593	Nightjars	f97,50	f55,—
1873403488	Rails	f115,—	f65,—
1873403798	Birds of the Indian Subcontinent	f90,—	f45,—

Bestellingen met vermelding van ISBN en titel uitsluitend direct aan GMBuitgeverij doorgeven per brief, fax (023-533 94 83) of e-mail (info@gmbuitgeverij.nl).

De boeken worden met rekening verzonden. Portokosten worden afzonderlijk in rekening gebracht. Deze aanbieding geldt zolang de voorraad strekt.

Zojuist verschenen

Marc Argeloo
 Maleo. De kip met de gouden eieren
 ISBN 90-74345-32-8
 f 32,90

GMBuitgeverij
 Vrijheidsweg 86
 2033 CE Haarlem
 tel. (023) 533 97 57

'Kieviten op bloempotten en de Griel broedvogel'

vrijwilligerswerk in de regio

Al sinds 1958 worden broedvogels geteld in Meijndel, een 2000 hectare groot duingebied ingeklemd tussen Den Haag, Katwijk en Wassenaar. Houder van dit fraaie record is Vogelwerkgroep Meijndel.

Wim Calame, voorzitter van de Vogelwerkgroep, is terecht trots op deze fantastische reeks.

'Toen het Broedvogel Monitoring Project (BMP) in 1984 gestart werd, zijn we op de Sovon-methode overgestapt. Vóór 1984 telden we ook wel broedvogels maar op een andere gestandaardiseerde manier.'

Van ver vóór 1958 zijn er overigens ook al vogelgegevens van Meijndel bekend. In De Levende Natuur van 1 december 1925, bijvoorbeeld, staat een uitgebreid avifaunistisch overzicht. De lijst doorlopend stuit de lezer op 'Griel. Geregeld broedend bij de meeuwenkolonie. Bijna ieder jaar worden legsels (meestal twee) gevonden.' Op diezelfde pagina prijkt een foto van een onmiskenbare jonge Griel. Broedende Grielen, tegenwoordig ondenkbaar, zeker in ons huidige, dichtbevolkte landje.

Zo'n lange telreeks, is er nog wel voldoende animo? Wim Calame: 'Op dit moment bestaat de VWG uit 22 leden, negen aspirant-leden en tien buitengewoon leden, waarvan er drie nog actief tellen, 41 in totaal'. Een kleine club met een relatief hoge gemiddelde leeftijd, maar zeer actief. Jeugd kent de VWG niet, maar wel jeugdige leden. 'Die kunnen dan gerust 80 jaar of ouder zijn', grapt hij. 'We kunnen altijd nieuwe leden gebruiken van welke leeftijd dan ook.'

Voor het BMP is Meijndel verdeeld in kavels van zo'n 25-60 hectare. Elke inventariseerder telt 1-2 kavels. In de zomer op broedvogels en in het winterhalfjaar op verblijvende en trekkende individuen in het kader van het Punt-Transsect-Tellingenproject (PTT) van Sovon of een door de VWG zelf georganiseerde wintertelling. Een idee voor andere vogelwerkgroepen die 's winters vernieuwend werk willen doen? De 'eigen' telling houdt in dat iedere maand, liefst in de eerste helft, de kavel gedurende maximaal vijf uur zo volledig

mogelijk wordt doorkruist, waarbij alle vogels worden geteld. Met enige regelmaat worden bijvoorbeeld Visarenden en Kruisbekken gemeld terwijl het duin 's winters goed kan zijn voor Kramsvogels of andere lijsters. De gegevens verschijnen in Holland's Duinen, een informatieblad over het duinonderzoek in Berkheide, Meijndel en Solleveld.

Geregeld gaan 'ervaren' tellers met nieuwe tellers mee om het een en ander uit te leggen en om na te gaan of de aspirant-leden op de juiste wijze tellen. De bedoeling is, dat de aspirant-leden hun kavel na twee jaar geheel zelfstandig kunnen inventariseren, inclusief het uitwerken van de gegevens.

Recreatie is een probleem in Nederland, maar zeker in de dichtbevolkte Randstad. Ook Meijndel wordt in het weekend druk bezocht door dagjesmensen. Overigens, ook dit probleem onderkende men al in de jaren twintig. Uit het eerder genoemde artikel in De Levende Natuur: 'Voor ornithologen een prachtgebied, mits de dieren niet steeds verontrust worden door den stroom van dagjesmensen!'

Wim Calame hierover: 'Het is wel erg vol met mensen en dat levert nogal eens problemen op. Op gezette tijden bezoeken mensen het duin die het met de regels niet zo nauw nemen. Wat dat betreft is méér alleen maar hinderlijk. Maar ja, de mooie plekjes wil iedereen wel zien, dat is begrijpelijk. Het moet mogelijk zijn om natuur en recreatie gezamenlijk op te laten gaan, alleen hebben sommigen niet door dat ze het door asociaal gedrag verpesten voor een grotere groep. Helaas lijkt het motto van beheerders vandaag-de-dag meer een goede gastheer voor de recreant te willen zijn dan zorgvuldig op te komen voor de natuur. Hier ligt een duidelijke taak voor onze VWG. De relatie met de beheerder van Meijndel, het Duinwaterbedrijf Zuid-Holland, is prettig en

open, maar we blijven kritisch. Onze grote hoeveelheid vogelgegevens is hierbij een goede bron van informatie. 'Goede samenwerking is er ook met Sovon, maar het is af en toe teveel eenrichtingsverkeer', vindt Wim. 'De teller ziet misschien te weinig terug van zijn waarnemingen. De link met beheer en richtlijnen mis ik een beetje. De jaarlijkse rapporten geven wel een goed overzicht, maar Sovon zou wat meer op de voorgrond mogen treden. Meer naar buiten komen met (objectieve) data om de mensen, inclusief beheerders, met de neus op de feiten te drukken. Het doet het animo om als individuele teller actief te zijn, toenemen. Per slot van rekening staan we, en jullie, toch ergens voor!'

Tenslotte valt de naam Jan Oppentocht. 'Een beminlijk mens', vindt Wim. 'Een vrijwilliger van het allereerste uur die nog steeds zeer betrokken is bij het werk van de VWG. Hij heeft een bijzonder geheugen voor details en is al jaren de vraagbaak binnen onze vogelwerkgroep. Hij vertelde me eens dat in het begin van de jaren dertig een kievitpaar in Meijndel op een eilandje in een meertje broedde. Het waterpeil steeg langzaam, waardoor de vogels uiteindelijk op het hoogste punt hun toevlucht zochten. Toen ook dit niet meer voldoende bleek, heeft een anonieme vrijwilliger een bloempot met zand en stro gevuld en het nest hierin op het nu natte eiland geplaatst. De vogels hebben aldus hun broedtaak volbracht. Nadat de eieren waren uitgekomen, wisten de oudervogels door lokroepen hun jongen tot zwemmen naar het vasteland te bewegen.'

Harvey van Diek

Boekwinkel in Naturalis

bezoekers Darwinweg
 postadres postbus 9517 2300 RA Leiden
 telefoon 071-5687691
 fax 071-5687666
 e-mail natuurenboek@naturalis.nm.nl

Gezocht: nieuwe leden of donateurs!

Zie de bon op pagina 13

BIRD EXPEDITIONS

Brochure 2002 nu verkrijgbaar

Oekraïne Roodhalsgans: jan/feb Baltzende Auerhoenders:
 april Wolgadelta + steppe: mei Zuid Siberië, Altai: mei/juni
 Amur, ZO Siberië: mei/juni Centraal Siberië: Yenisey: juni
 Arctisch Siberië: Rossmeeuw: juli Beren en Wolven: augustus
 Siberische Witte Kraanvogel: oktober

Email: info@birdexpeditions.nl
 Website: www.birdexpeditions.nl
 Waterstraat 46-48 6573 AD Beek
 Telefoon: + 31-(0)6-20 400 003

Lees Limosa

Onlangs viel de laatste Limosa van 2000 in de bus. Limosa wordt uitgegeven door de Nederlandse Ornithologische Unie en SOVON. Nummer 4 bevat artikelen over de reproductie van Grutto's in agrarisch grasland, voedsel van IJsduikers, boomnesten bij Grauwe Ganzen, nachtelijke territoriumbezoeken in maanlichte nachten door Scholteksters en waarnemingen van Kleine Zwanen in de zomer.

Nummer 1 van 2001 verschijnt in de zomer. Hierin o.a. het overzicht van kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1998, voorjaarstrek van Kemphanen in Friesland, Halsbandparkieten in Amsterdam, DNA-onderzoek aan vogels, nazomerconcentraties van Nijlganzen en de afname van Patrijzen in Zeeuws-Vlaanderen.

De goede verstaander heeft het begrepen: Limosa mag je niet missen. Een abonnement kost slechts fl. 30,-.

Informatie en opgave bij Limosa,
 Compagnonsweg 45-47,
 8427 RH Ravenswoud

VOGELBOEKEN

het Internationale Vogelboeken Verzendhuis

De specialist in vogelboeken met méér dan 2500 titels op voorraad.

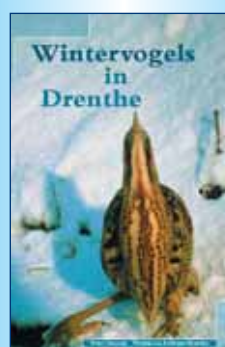
Raadpleeg onze catalogus op internet:
 site: www.birdbooks.nl

De Oldhorst
 Zuiderzeestraatweg 415
 8091 PA Wezep

tel. 0525-631139
 fax 0525-633123
 E-mail:
birdbooks@introweb.nl

Van Gorcum
 UITGEVERIJ

Nieuw

WINTERVOGELS IN DRENTHÉ

Peter Venema
 Werkgroep Avifauna Drenthe
 ca. 320 p. f 57,30 - a 26,00
 ISBN 90 232 3668 8
 verschijnt oktober 2001

Welke vogelsoorten overwinteren in Drenthe, waar zitten ze precies en in welke aantallen? Om deze vragen te beantwoorden organiseerde de Stichting Werkgroep Avifauna Drenthe in januari 1995-99 tellingen van alle vogelsoorten in de provincie Drenthe. Het resultaat van dat onderzoek staat in dit boek. Als onze zwaluwen in de herfst wegtrekken om in Afrika te overwinteren, arriveren in Drenthe de eerste wilde ganzen, zwanen en bonte kraaien die juist hier de winter doorbrengen. De wintervogelbevolking verandert voortdurend. De bonte kraai bijvoorbeeld, werd in de jaren zeventig vrijwel overal in de provincie gezien maar is nu duidelijk min-

Dit boek beschrijft de samenstelling en de verspreiding van de Drentse vogelbevolking in hartje winter. Na een omschrijving van de gevolgdde werkwijze, weersomstandigheden en biotopen in Drenthe wordt het grootste deel van dit boek ingenomen door beschrijvingen per vogelsoort.

Verkrijgbaar in de boekhandel of rechtstreeks bij de uitgeverij

Koninklijke Van Gorcum BV
 Postbus 43
 9400 AA Assen
 [t] 0592 37 95 56
 [f] 0592 37 95 52
 [e] info@vangorcum.nl
 [i] www.vangorcum.nl

Trekvogelboek komt eraan

Gedurende een jaar of vijftien, tot dik in de jaren negentig, werd er in Nederland op tientallen vaste posten fanatiek getrekteld. Stoeltje buiten zetten, de blik op oneindig, en alles gedetailleerd en systematisch opschrijven wat er langstreckt; het bleek zijn eigen onweerstaanbare charme te hebben. De Landelijke Werkgroep Vogeltrekstellen (LWVT) was de grote motor erachter. Gedurende een reeks van jaren vormde het trektelegebeuren een apart project binnen de Sovon-activiteiten, met een eigen coördinator (Rob Lensink). In die periode is zeer veel ontdekt over trekpatronen boven Nederland, maar deze ontdekkingen hebben het grote publiek niet bereikt. Hoewel er een stapel rapporten en artikelen verscheen, ontbrak tot nu toe een samenvattend overzicht. Nu, na ettelijke jaren uitwerken van gegevens, is het dan zover. Op de Landelijke Dag van 2001 zal het boek *Vogeltrek over Nederland* beschikbaar zijn, waarin de resultaten van 15 jaar onderzoek zijn opgetekend. Het door Schuyt & Co uit-

gegeven boek zal c. 480 pagina's dik zijn, en ingaan op algemene thema's zoals trekpatronen en trends onder trekvogels, naast veel soortgerichte informatie. Uitzoeken waar en wanneer Goudplevieren, Boerenzwaluwen of IJsgorzen trekken is binnenkort een fluitje van een cent.

Het boek, dat voor een eenmalige speciale prijs van rond f 75,- beschikbaar zal zijn op de Landelijke Dag (winkelprijs f 89,90) zal ongetwijfeld in een behoefte voorzien.

Iedere vogelaar is immers gefascineerd door de trek. De laatste jaren begint er bovendien hernieuwde belangstelling voor het trekstellen te komen. Een aantal van de oudgedienden van weleer telt overigens nog steeds door, en is hier ook nooit mee gestopt. Sommigen hebben al meer dan twee decennia trekstellen erop zitten. Een betere reclame voor de zin en lol van het trekstellen is toch niet denkbaar?

De Bijeneters van Harkstede

Dat het toch nog een bijzonder vogeljaar zou worden, konden we in het voorjaar met al die MKZ-perikelen niet bevroeden. In het Groningse Harkstede doken eind mei acht Bijeneters op. Ze hingen wat verdacht rond in een zandwinningsgebied. Wie schetst de verbazing toen bleek dat ze nestholten gingen graven en zelfs een poging tot broeden deden. Hierbij bleef het, want spelende kinderen, rondcrossende jongeren en graafwerkzaamheden verjoegen deze spectaculaire zomergasten, helaas. Erik van Ommen, beeldend kunstenaar, greep deze unieke gebeurtenis aan om een kleurrijk dagboek bij te houden. Dit rijkelijk geïllustreerd boekje, getiteld 'Bijeneters in Harkstede', is geheel in kleur, gebonden en 32 pagina's dik. De winkelprijs bedraagt f27,50.

Bestelt u het boekje voor 1 oktober 2001, dan betaalt u slechts f22,50 (excl. verzendkosten), onder vermelding van 'Boek Bijeneters' bij Oban Press Publishers, Antwoordnummer 2810, 9700 VR Groningen (geen postzegel nodig). Het boek is ook te bestellen per e-mail, zie: www.obanpress.nl

